Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

…май 1921 оной …н 21-һээ гарана. | № 125 (18448). | 1990 оной майн 31, четверг | Сэн 3 мүн.

СССР-эй ПРЕЗИДЕНТ КАНАДА ЕРЭБЭ

ОТТАВА. (ТАСС). СССР-эй Президент М. С. Горбачев Канадын правительствын уряалаар хоёр үдэрэй албанай хэрэгээр майн 29-дэ эндэ ерэбэ. Канадын генерал-губернатор Рамон Хнатишин, Премьер-Министр Брайан Малруни, кабинедэй гэшүүд, олониитын түлөөлэгшэд Оттава шадархи Апленд гэжэ авиабаза дээрэ хүндэтэ совет айлшанаа угтаһан байгаа.

СССР-эй Президентын айлшаар буухнанай хүндэлэлдэ СССР-эй Гүрэнэй гимн гүйсэдхэгдеө, ехэ буугаар 21 дахин салют үгтөө. Совет хүтэлбэрилэгшэ аэродромой талмай дээрэ жагсаагдаһан хүндэлэлэй харуулай урдуур ябажа, мэндэшэлэлдэбэ. Канадын Гүрэнэй гимнын гүйсэдхэгдэһэнэй һүүлээр М. С. Горбачев, Р. М. Горбачева хүндэтэ айлшадай алтан дэбтэртэ гараа табиба.

Удаань Канадын генерал-губернатор Р. Хнатишин, М. С. Горбачев үгэ хэлэбэ.

Угтамжын баяр ёһололой дүүрэһэнэй һүүлээр автомашинанууд СССР-эй Президентын байрлаха «Ридоу-холл» гэжэ резиденци тээшэ шэглэбэ.

РСФСР-эй Арадай депутадуудай нэгэдэхи съездын Тогтоол

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ ТУХАЙ

РСФСР-эй Арадай депутадуудай съезд **иигэжэ тогтообо:**

Нүхэр Ельцин Борис Николаевичые РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшээр һунгаха.

БОРИС НИКОЛАЕВИЧ ЕЛЬЦИН

Б. Н. Ельцин 1931 оной февралиин 1-дэ Свердловско областиин Бутка тосхондо түрэһэн юм. 1955 ондо Ураалай политехническэ институт дүүргээд, инженер-барилгашанай мэргэжэлтэй болоо һэн. Удаань олон жэл соо Свердловскын барилгын элдэб эмхинүүдтэ хүдэлһэн байгаа.

1961 онһоо КПСС-эй гэшүүн. 1968 ондо партийна хүдэлмэридэ дэбжүүлэгдэбэ. Партиин Свердловско обкомой таһагые даагшаар, секретаряар, 1976 онһоо 1985 он болотор нэгэдэхи секретаряар хүдэлөө.

1985 онһоо КПСС-эй ЦК-гай аппарадта хүдэлбэ—КПСС-эй ЦК-гай секретарь. Тэрэ оной декабрь һарада КПСС-эй МГК-гай нэгэдэхи секретаряар һунгагдаа һэн. 1986 онһоо 1988 оной февраль болотор КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат.

1987—1989 онуудта СССР-эй Госстройн түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо — СССР-эй министр. 1989 ондо СССР-эй арадай депутадаар һунгагдаа. СССР-эй Верховно Соведэй гэшүүн, Барилгын ба архитектурын асуудалнуудай талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедэй түрүүлэгшэ.

Байгша оной март һарада Россиин арадай депутадаар һунгагдаһан байгаа. РСФСР-эй Арадай депутадуудай нэгэдэхи съезд дээрэ олон кандидатурануудай дундаһаа тэрэ РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшээр һунгагдаба.

…эй Арадай депутадуудай нэгэдэхи съезд

…ПУТАДУУД ҺУНГАН ШЭЛЭБЭ

…Арадай депута… …эхи съездын майн …й заседани һай… …о болоһон сцена… Дуугаа үгэлгын …ий тоололгын ко… …үлэгшэ дэлгэрэн… …үлэн хөөрэбэгүй. …б гэбэл, респуб… …кю Соведэй Ту… …һунгалгын гурбан …ла бүхы юумэн …олоо ха юм даа. …й һунгамалнууд …адай — А. В. …Н. Ельцинэй, В. …нэгыень һунган …й һэн.

…усаар дуугаа үгэл… …дэг Кремлиин …й Георгиевско зал …оо урда тээ де… …обылиин АЭС… …аюул усалай хой… …РСФСР-эй зарим …н усадхаха талаар …эгүй хэмжээнүүд …н баталан абаба. …н туйлай ехэ хой… …й байгаа гэжэ тэ… …мдэглэгдэнэ. Ган… …областьдо 10 мян… …рбэлжэн километр …заар радионукли… …ларгдаһан байгаа. …аран хүн радиаци… …эй 110 мянга га… …ашие нэринаар …гын зонодо ажа…

…жин аюул усалай …ята дайргдаһан …газар нютагуудые …н зүйлнүүдээр бу… …газар гэжэ со… …съезд тогтообо. Чер… …АЭС-тэ болоһон аба… …онгүүдые усадхэ… …ойгоор бэелүүлэг… …эрие залан хү… …аар республикан… …е РСФСР-эй Ми… …й Соведэй дэргэдэ …хараалагдана. Энэ …нск хотодо байр-лаха ёһотой. Зунай амаралтын үедэ үхибүүдые радиоактивна зүйлнүүдээр бузарлагдаагүй нютагуудта амаруулха, элүүржүүлхэ, бузарлагдаһан газарта ажаһуудаг, хүдэлдэг хүнүүдтэ хүнгэлэлтэнүүдые, нэмэлтэ түлбэринүүдые үргэдхэхэ, бузарлагдаһан нютагуудта ажаһуудаг хүн зониие биологическа хэмжээнүүдэй үндэһөөр тон һайн эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангаха, медицинскэ хангалгые һайжаруулха, элүүрые хамгаалгын үндэһэ һуурие бэхижүүлхэ асуудалнуудые дары хаража үзэхыень республикын Министрнүүдэй Соведтэ даалгагдаа.

Аюул усалай хойшолонгуудые усадхаха талаар бусад хэмжээнүүд хараалагдаба.

Зобһарлалгын һүүлээр съезд дээрэ түрүүлэгшээр һуугша **Б. И. Казаков** тоололгын комиссиин түрүүлэгшэ **Ю. С. Сидоренкэдэ** үгэ үгэбэ. РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездын сог зуурын регламенттай зохилдуулан, тоололгын комисси РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшые һунгаха һунгалта дээрэ үгтэһэн дуугаа үгэлгые тоолоходоо, иимэ юумэ элирхэйлбэ гэжэ тэрэ тэмдэглэв. РСФСР-эй арадай депутадуудай ниитэ тоо 1060 болоно. Һунгуулиин бюллетеньнүүдые абаһан РСФСР-эй арадай депутадуудай тоо 1038 байна. Һунгуулиин хайрсагуудые нээхэдэ, 1038 бюллетень байгаа. 1 бюллетень үнэнтэ бэшэ гэжэ тоологдобо. Дуугаа үгэлгын дүнгүүд иимээр хубаарба: А. В. Власовай түлөө 467 хүн дуугаа үгөө, 570 хүн буруушааган; Б. Н. Ельцинэй түлөө 535 хүн дуугаа үгөө, 502 хүн буруушааган; В. Цойн түлөө 11 хүн дуугаа үгөө, 1026 хүн буруушааган.

Тиигэжэ Борис Николаевич Ельцин РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшээр һунгагдаба. Съезд энэ шиидхэбэриень баталаа.

Б. Н. Ельциндэ үгэ үгтэнэ. Этигэл найдал олгоһонойнь түлөө тэрэ арадай депутадуудта баяр баясхалан хүргөөд, съездын аша туһада, Верховно Соведэй саашанхи нэгэдэлэй аша туһада Верховно Соведэй хүтэлбэрилхы зургаануудые, правительствые бүридүүлхэ хараатайб. Тиихэдээ депутадай бүлэгүүдтэй зүбшэн хэлсэхэ, тэдэнэй дурадхалнуудые хараада абаха байнаб гэжэ мэдүүлээ.

Съездын хүдэлмэридэ четверг болотор зобһарлалга соносхохые республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ дурадхаба. Энэ үе соо депутадай бүлэгүүдэй түлөөлэгшэдһөө бүридүүлэгдэһэн зүбшэлэлгын комисси байгуулхаар дурадхагдана. Гадна Верховно Соведтэ, тэрэнэй комитедүүд болон комиссинуудта, республикын правительстводо гол тушаалнуудта кандидатуранууд тодорхойлогдохо.

Энэ дурадхалыень хэншье буруушаабагүй. Имагтал зүбшэлэлгын комиссида хэд ороходо гэсшэб, мүн түлөөлэлгын хэм хэмжээнүүд ямар байхаб гэһэн асуудалнуудаар үгэ буляалдаата хөөрэлдөөн болобо. Гансал политическэ холбооһэнүүдһээ түлөөлэгшэдые тэрэнэй бүридэлдэ һунгахые зарим үгэ хэлэгшэд дурадхаһан байгаа. Гэбэшье зүбшэлэлгын комиссида элдэб депутадай бүлэгүүдһээ гадна, газар нютагууд, национальна эмхидхэлнүүд түлөөлэгдэхэ ёһотой гэжэ олонхид тоолоһон байгаа. Хоёрдохи дурадхал олонхиин дуугаар баталагдан абтаба.

Съезд хүдэлмэреэ майн 31-дэ үргэлжэлүүлхэ.

(ТАСС).

СССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси

БОДОТО БАЙДАЛДА ҮНДЭҺЭЛХЭ

Гуримшуулагдадаг сүлөөтэ дэлгүүрэй экономикодо орохо талаар правительствын элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэ СССР-эй Верховно Соведэй палатануудай майн 29-дэ болоһон хамтын заседани дээрэ үргэлжэлүүлэгдэһэн байгаа. Гол хараа бодолдо үнэтэ шухаг дурадхалнууд оруулагдаа, нэмэлтэнүүд хэгдээ. Гэбэшье, урда тээхи үдэрнүүдтэл адли, зарим депутадууд экономико тухай бэшэ, харин литература тухай ехэ юумэ хэлэбэ. Үсэгэлдэрынь А. С. Пушкинда хандаа һэн. Удаань У. Фолкнер О'Генри, Дж. Лондон, М. Твен гэгшэдэй зохёолнуудһаа абтаһан үгэнүүд хэрэглэгдэбэ.

Дэлгүүрэй бодото байдалтай ажалшадые танилсуулха шухала байһан тухай сесси дээрэ хөөрэлдөөн болобо. Гэбэшье бидэ өөһэдөө энээн тухай һайнаар ойлгоногүйбди гэжэ зарим депутадууд хэлэһэн байгаа. Орон доторхи экономическа байдалые гуримшуулан һайжаруулхын тула дэлгүүр ямар нэгэн автомат түхеэрэлгэ шэнгеэр ойлгогдожошье болоно ха. Тэзд тиимэ юумэн хаанаһаа байха һэм даа.

Депутат **Н. К. Козырев** тодо зүбөөр, гобшоор үгэ хэлэбэ. Бата салин хүлһэтэй хүдэлмэрилэгшэд, гарзатай предприятинуудай хүдэлмэришэд, тусхайлбал, хүдөө ажахын ажалшад сүлөөтэ дэлгүүртэ эгээл һэримжэтэйгээр хандана гэжэ тэрэ мэдүүлээ. Энээнтэй дашарамдуулан, хубилган шэнэдхэлгын социальна үндэһэ һуури тухай бодожо үзэхэ шухала. Экономическа зорилгонуудые шиидхэлгэдэ элдэб политическэ хүсэнүүдые ниитын элдэб түхэл шэнжэнүүдэй үндэһэ һуури дээрэ бии болоно байһан партинуудые үргэнөөр хабаадуулха һанал бодол хэлэгдээ. Эдэбхитэй ажал ябуулгада залуушуулые үргэнөөр хабаадуулха шухала гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ.

Бүтэмжэтэй һайн дурадхалнуудай оруулагдаагүй эрхэ байдалда депутадуудай зарим һэжэглэлтэнүүд сагааруулагдаһан байгаа. Сүлөөтэ дэлгүүрые хуулияр нэбтэрүүлжэ болохо юм гү? Урдынгаа дутуу дундануудые шэнжэлэнгүй, правительствена программа бэелүүлэгдэхэ аргатай гү?

Парламентын үндэр трибунада гаража, һанамжануудаа хэлэжэ шададаггүй экономистнуудай ондоо гол хараа бодолнуудые шэнжэлхэ шухала байһан тухай асуудалые депутат **А. А. Соколов** дахинаа табиба.

Правительствын элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэ дүүрэбэ.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ **Н. И. Рыжков** энэ элидхэл тушаа түгэсхэлэй үгэ хэлэбэ. Элидхэл соо найруулагдаһан гол хараа бодолнуудые зүбшэн хэлсэлгын дүнгүүдые тэрэ согсолходоо, ойлгогдоогүй, гүнзэгыгөөр харуулагдаагүй ушар баримтануудта анхаралаа хандуулһан байгаа.

Правительство элидхэл соогоо экономикодо үндэһэн шухала хубилалтануудые хэхые хэрэалка. Гэбэшье совет хүнүүдэй ажабайдалай аша туһада хабаатай асуудалнуудаар гол түлэб үгэ буляалдаата хөөрэлдөөн үнгэргэгдэһэн байгаа. Эдэнь хэрэглэмжын дэлгүүрые тэнсүүритэй болгохо, хүн зоной ашаг олзын ба юумэнэй сэнгүүдэй тэнсүүри гэхэ мэтэ асуудалнууд болоно. Юумэнэй сэнгүүдэй гуримые хубилгангүй, ямар нэгэн социально-экономическа урагшаа дабшалта тухай, үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ экономическа эрхэ нүхэсэл байгуулха тухай бодомжолжо болохо юм аал?

Дурадхагдаһан хэмжээнүүд хүнүүдэй дура татанагүй. Гэбэшье сэнгүүдэй политикада иимэ байдалай тохёолдоод байхада, дэлгүүрэй харилсаануудта орожо болохогүй.

Саашадаа правительствые толгойлогшо розничо сэнгүүдэй политикада дурадхагдаһан хубилалтануудта, сүлөөтэ дэлгүүрэй экономикодо оролгын асуудалнуудта дэлгэрэнгыгээр тогтоо хэлэбэ. Хүн зоной аша туһые социальна талаарнь хамгаалхые тэрэ гол анхаралаа хандуулһан байгаа. Мүнгэ һэлгэхэ асуудалда тогтожо хэлэхэдээ, олохон хүнүүдэй дурадхаһан зүйлнүүд хүсэн болоо, тэрэ хүүли бусаар олоһон мүнгые дууһыень абаха арга олгохогүй байна гэжэ Н. И. Рыжков тэмдэглээ. Тиихэдэ нөөсэлгэдэ хааһан мүнгэеэ хүнүүдэй абажа, эд хэрэглэмжын дэлгүүртэ гаргашалхыень баадхажа болохогүйл.

Гуримшуулагдадаг сүлөөтэ дэлгүүрэй экономикодо оролгын программые бэелүүлһэнэй түлөө харюусалгые хэн, нэгэндэ ашахые правительство огто һанаашалнагүй. Гүйсэдхэлэй ба хуули гаргалгын засагай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые тодоор илгаруулха ёһотойбди. Эгээл тиимэһээ правительство эрид шууд ябуулгануудые хэжэ, тэрээндэ олгогдоһон эрхэнүүдэй үндэһөөр ажалаа ябуулха зэргэтэй.

Удаань СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэй хамта экономическа реформын асуудалнуудай талаар комитедэй, Түсэблэлгын-бюджетнэ ба мүнгэн һангай комиссиин, Ажалай, сэнгүүдэй ба социальна политикын асуудалнуудай талаар комиссиин бэлдэһэн «Ороной экономическа байдал ба СССР-тэ гуримшуулагдадаг сүлөөтэ дэлгүүрэй экономикодо оролгын гол хараа бодолнууд тухай» Верховно Соведэй тогтоолой проектые, мүн «Хилээмэн ба хилээмэнэй зүйлнүүдтэ розничо шэнэ сэнгүүдые тогтоохо гурим тухай» парламентын тогтоолой тусгаар проектые депутат **А. Н. Бойко** олоной үзэмжэдэ табиба.

Эдэ документнүүдые зүбшэн хэлсэжэ эхилхынгээ урда тээ арадай депутадууд правительстводо этигэл найдалаа бараһан тухай асуудалые болюулһан байгаа.

Удаань депутадууд тобшохоноор үгэ хэлэхэдээ, гуримшуулагдадаг сүлөөтэ дэлгүүртэ орохо, сэнгүүдые дээшэлүүлхэ тухай асуудалнуудые хубаарилан таһалхые дурадхаба. Экономическа зорилгонуудые гүнзэгыгөөр зүбшэн хэлсэхын тула шухала хэрэгтэй мэдээсэлнүүд парламентаринарта дуталдана гэһэн ажаглалта хэгдээ.

Һүүлээрнь **Н. И. Рыжков** үгэ абаба. Зүбшэн хэлсэлгын үедэ бүтэмжэтэй һайн дурадхалнуудые бэлдэхэ шиидхэбэринүүдые баталан абалгые долоон хоногоор хойшолуулхые тэрэ дурадхаһан байгаа.

Энэниие парламентаринар зүбшөөбэ.

СССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси хүдэлмэреэ майн 30-да палатануудай заседанинууд дээрэ үргэлжэлүүлээ.

(ТАСС).

…РНАЛИСТНУУДАЙ КОНФЕРЕНЦИ

…АССР-эй журна… конференци боло… …зүблэхэ зүйлдэ …июниин хахадаар, …СР-эй Журналист… …ооной эмхидхэлэй …олон август һарада …-эй журналистнуу… съездын делега… һунгалта, РСФСР… …истнуудай холбоо… …эрилхы органуудта …ые дэбжүүлгэ ту… …нууд табигдаба. …үнгэргэгдэһэн һунгалтын эсэстэ РСФСР-эй Журналистнуудай холбооной эмхидхэлэй съездын делегадуудаар «Улаан Сэлэнгэ» газетын редактор **Н. Д. Намсараев,** Буряадай радиогой ахалагша редактор **Ю. К. Балков,** Буряадай телевидениин ахамад редактор **В. В. Измайлов,** Хяагтын «Ленинское знамя» газетын редактор **Н. И. Исаев,** республикын Журналистнуудай холбооной правлениин түрүүлэгшэ, «Буряад үнэн» газетын редакторай орлогшо **Ц. Б. Цырендоржиев** гэгшэд һунгагдаба. Бүри урда тээнь РСФСР-эй журналистнуудай холбооной эмхидхэлэй съездын эмхидхэлэй комитедтэ зууршалагдаад хүдэлһэн республикын Журналистнуудай холбооной правлениин түрүүлэгшын орлогшо, «Молодежь Бурятии» газетын редактор **А. Л. Дружинин** тус комитедэй зүгһөө съездын делегадаар тусхайтаар нэрлэгдэһэн байгаа.

Телевидениин ахалагша редактор **О. Я. Кожевникова,** Кабанскын «Байкальские огни» газетын редактор **Л. И. Черкашина,** Баунтын «Витимские зори» газетын редактор **А. Ж. Цыренов, Ц. Б. Цырендоржиев** гэгшэд СССР-эй журналистнуудай VII съездын делегадуудаар һунгагдаа.

Ц. Б. Цырендоржиев, А. Л. Дружинин РСФСР-эй Журналистнуудай холбооной хүтэлбэрилхы органуудта, мүн **Ю. К. Балков** тус холбооной этикын талаар комиссиин бүридэлдэ дэбжүүлэгдээ.

Энээгээр Буряадай АССР-эй журналистнуудай конференци хүдэлмэриеэ дүүргэбэ.

БУРЯАДАЙ АССР-эй …ИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ

…ын Министрнүүдэй …ээлжээтэ заседани …экономическа ба со… …байдалай хэдэ хэдэн …ые зүбшэн хэлсэ…

…үүн ой тайгын түй… …е унтараахa онор …д тухай асуудал ха… «Бурятлесхоз» нэгэ… …үлэгшэ А. Д. Го… «Бурятскмежхозлес» …түрүүлэгшэ И. А. …, дотоодын хэрэгүү… …трэй орлогшо Б. Н. …болон бусад прави… …урда тоосоо хэһэн … Майн 25-най бай… …республика дотор энэ …дэ 505 түймэр гара… …мянган гектарай ой …аһан байна гэжэ мэ… …а. Харин тэрэ үдэр …гүй 42 түймэр ду… …аа. Илангаяа Захаа… Сэлэнгын, Хориин, Түн… Хэжэнгын, Прибайка… …онуудта олон түймэр Зарим үдэрнүүдтэ 20 …эр шэнээр нэсодог …уу. Гол шалтагаан гэ… …үүдэй галда хайша хэ… бодомжогүйгөөр хэн… …болоно. Зарим ажа… …нёдондоной хагда …үдэр шатааха, олон гарһан байха юм. …автомашинаар ябаг… …ла унтараангүй хая…

…тэды хэмжээнүүдэй …байбашье, түймэрэй …һан зандаа. Ажахы, …бүхэндэ харюусалгатай …томилхо, дежурство …хэрэгтэй. Ой тайга… …дэй гарахые огтолон хорихо, тусхай зүбшөөлөөр лэ ябаха ёһотой. Түймэр унтарааха зон, техникэ гэхэ мэтэ уридшалан хараалагдаһан байха ёһотой. Ямаршье мэдэлэй предприяти, эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэд түймэр сарилгада хабаадуулагдаха уялгатай. Түймэр гаргаһан зэмэтэй хүн шанга харюусалгада заатагүй хабаадуулагдаха зэргэтэй. Энэ талаар МВД-гэй, прокуратурын хүдэлмэрилэгшэд эрилтээ шангадхаха байна бшуу. Райгүйсэдкомууд, сельсоведүүд нютаг дээрээ түймэрэй талаар аюулгүй байдалай түлөө гүйсэд харюусалгатай гэжэ тэмдэглэхэ ушартай. Энэ талаар хэгдэхэ хойшолуулашагүй хэмжээнүүд тухай Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Е. А. Тарасюк хөөрэжэ, эрид шанга эрилтэнүүдые табиба. Һэргылэмжын хүдэлмэри мүнөө хаа хаанагүй ябуулагдаха ёһотой.

Удаань республикын правительство «1990 ондо нютагайнгаа хүн зониие эдеэ хоолоор хангалгые һайжаруулха талаар абтаха хойшолуулашагүй хэмжээнүүд тухай» асуудал үргэнөөр зүбшэбэ. Тус асуудалаар Министрнүүдэй Соведэй агропромышленна таһагые даагша В. Б. Унхеев, Агропромсоюзай түрүүлэгшэ Н. Н. Найданов мэдээсэлнүүдые хэһэн байна.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй нэгэдэхи сессиин даалгабари дүүргэн, Министрнүүдэй Совет, министерствэнүүд болон албан зургаанууд хүн зониие эдеэ хоолоор хангалгые һайжаруулха талаар зарим тэды хэмжээнүүдые абажа байнхай. Мяха, һү, газарай эдеэ ехээр абадаг болохын түлөө эмхидхэлэй-техническэ ябуулганууд бэелүүлэгдэнэ. Колхоз, совхозууд овощ, хартаабха, һү, үндэгэ нёдондо жэлэйхиһээ дээшэ абахаар хараална. Мяхан бага зэргээр доошоо байха. Тиигэбэшье ажахынууд хубиин мал худалдажа абахаяа болихонь. Үмсын мал потребкооперации худалдажа абаад, наймаалха гү, али өөһэдөө ажалшад дэлгүүр дээрэ худалдаха болоно. Ушар иимэһээ дэлгүүр дээрэ мяхан ехэ болохо ёһотой.

Мяха ехээр оруулһан айлнуудта шухаг эд бараа, автомашина, мотоцикл гэхэ мэтые худалдаха талаар тусхай хэмжээнүүд хараалагдана. Хүдөө ажахын продукци бэлэдхэхэ хүдэлмэри эрид хубилгаха хэрэгтэй гэжэ заагдаа. Холын районуудта мал үүсэлхэ, мяха хүргэхэ газарнуудые бэлдэхэ талаар хүдэлмэри ябуулагдана. Иимэ холодильнигууд Хурамхаанда, Ахада, Баунтда, Яруунада баригдажа байнхай. Энээнэй хажуугаар район, колхоз болон совхозуудта хартаабха, овощ хадагалха байрануудые бариха тусхай даабаринууд үгтэнхэй. Городой предприяти бүхэн иимэ хранилищинуудые бариха ёһотой гээд уялгалагдаа. Горкоопторгын бааза, холодильник удаан баригдана. Эндэ эрид шууд хэмжээ абаагүйдэ, энэ шухала барилгын хэзээ бэлэн болохонь мэдэгдэнэгүй.

Гэбэшье зарим районуудта —Тарбагатайда, Ивалгада, Сэлэнгэдэ хартаабха тарилга, овощ һуулгалга хараалагдаһанһаа доошо талмайда хэгдээ. Иимэ ябадалтай эбсэжэ болохогүй гэжэ тэмдэглэгдэбэ.

Гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанай эмхинүүдэй хүдэлмэри залан һайжаруулха, хүн зоной эрилтэ хангахын тула бэдэрэлгэ хэхэ, эдэбхи үүсхэл гаргаха ёһотой гэжэ заагдаба.

Тус асуудал зүбшэн хэлсэлгэдэ Буркоопсоюзай түрүүлэгшэ В. С. Худугуев, мяханай комбинадай директор В. И. Канибалоцкий, райгүйсэдкомуудай түрүүлэгшэнэр И. И. Евтеев, Г. Н. Смирнов, Ч.-Ц. Дабаев, В. И. Будаев, А. Д. Моглоев болон бусад хабаадаба.

Министрнүүдэй Соведэй заседанида хабаадаһан КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь Л. В. Потапов энэ асуудалаар дэлгэрэнгы үгэ хэлээ.

Республикын ажалшадые, эдеэ хоолоор хангалгые эрид шууд һайжаруулха хэмжээнүүдые дары абахаар хараалһан тогтоол баталагдан абтаа. Түбэй дэлгүүр дээрэ зунай һаранuудта мяха худалдаха даабари районуудта үгтөө.

1990 оной хоёрдохи кварталай кассова түсэбэй дүүргэлтын ябаса тухай асуудалаар СССР-эй Госбанкын Буряадай республиканска управлениин начальник А. А. Вязинский элидхэл хэһэн байна. Тус асуудал шүүмжэлхы ёһоор хаража үзэһэнэй удаа бодото хэмжээнүүд хараалагдаа, тусхай тогтоол абтаа.

Заседаниие хүтэлбэрилһэн республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов эдэ асуудалнуудаар үгэ хэлэһэн байна.

Министрнүүдэй Соведэй заседаниин хүдэлмэридэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. В. Саржан хабаадалсаба.

ҮДЭР БҮХЭНӨӨ ҮНДЭР УРГАСАДА

«ХОЁРДОХИ ХИЛЭЭМЭНЭЙ» ТАРИЛГА

Тарбагатайн районой «Маяк» колхоздо байгша ондо бүхы дээрээ 2700 гектарта ороогһото ургамалнууд, тэрэ тоодо 2030 гектарта шэниисэ, 920 гектарта обёос, 180 гектарта ешмээн ,170 гектарта горох таригдаа. Эртын тарилга гол түлэб 10—12 хоног соо дүүргэгдээ юм.

Тус ажахыда үнгэрһэн жэлдэ зундаа, намартаа сэбэр паар болон намарай паар хахалха, элдүүрилхэ, үтэгжүүлгэ хүрьһэндэ оруулха хүдэлмэри һайнаар ябуулагдаа һэн. Гадна, намартаа хахалһан газарай хүрьһэ зөөлэрүүлхэ, буртаг ногооной үндэһэ таһалха хүдэлмэришье хэгдэһэн байна. Энэ жэлдэ 2900 гектарта ороогһото ургамалнуудай тарилга хэхэдээ, үрэһэнтэйнь хамта гектарай 50 килограмм нитроаммофос тусхай сеялкээр газарай хүрьһэндэ оруулагдаа.

Мүнөө ажахын механизаторнууд таряагаа тарижа дууһаад, хартаабхаяа һуулгажа эхилбэ. Бүхыдөө 200 гектарта хартаабха һуулгагдаха юм. Степь гэжэ газарай 65 гектарта Ленинэй, Октябриин революциин ордента, коммунист суута хартаабхашан Федор Моисеевич Малютинай агрегат хартаабхаяа һуулгажа захалаа, 1-дэхи отделенидэ Юрий Михайлович Киселевой хүтэлбэрилдэг агрегат 65 гектарта хартаабха һуулгаа.

— Хахалагдаһан газарай хүрьһэн мүнөө жэлдэ ехэл хуурай байна. Нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада, газарай хүрьһэнэй шииг нойтон һурагүй бага. Хуурай жэлдэ сэбэр паар болон намар хахалагдаһан газарай хүрьһэндэ байһан тэрэ багахан шииг нойтые алдахагүй гээшэ шухала,— гээд «Маяк» колхозой түрүүлэгшэ Павел Маркелович Степанов хөөрөө һэн.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: республикын суута хартаабхашан Ф. М. Малютин; тэрэнэй агрегат хартаабхын поли дээрэ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Захааминай тайга захагүй бэшэл

Түрэл Буряадаймнай түбэй бүхы аймагуудай ой модон дүшэн-табин жэлэй туршада таһалгарягүй ашаглагдажа һалгаагдаа гэжэ мэдээнэбди. Ахын район аханайнгаа түхэлдэ үлөө, тиихэдэ Захааминай хүбшэ тайгын эхэнхи хубинь ойроо хүртөөгүй зандаа юм. Мүнөө хэдэн томо модо бэлэдхэгшэд хюрөөгөө хурсадханхай, нишээ тэгүүлнэ. Нэгэ юрын жэшээ. Хэжэнгэдэ газараа уһалхадань уһан хүртэхэеэ болёо. Дээдэ Тайлсын, Хэжэнгын модо бэлэдхэдэ эмхинүүдэй бодомжогүй ажалай хойшолон ха юм. Иимэ байдал олон районуудта тогтонхой. Профсоюзуудай соведэй пресс-түбэй, «Буряад үнэн» газетын экологическа хамтын экспедициин хуудаһа танай һонорто дурадханабди.

ҺҮХЫН ЭРИ ҺАРЬДАГҺАА ХОЛОДУУЛХА

Һая болотор биднэр—Захааминда ажаһуугшад, оршон байгаали тухайгаа онсоор һанаата болодоггүй һэн хабди. Оршон тойронхи байгаалиимнай заха хизааргүй, дуйһаша дундаршагүй мэтэ бэлэй.

Гэбэшье һүүлэй үедэ хадата хизаарайнгаа хэды зэргын аюулда орохоёо байһые ухаагаараа ойлгожо, зүрхөөрөө мэдэржэ, сэдьхэлэйнгээ хүлүүн үгөөр хамгаалха гэжэ һэдэрхэмэй элн. «Забайкаллес» нэгэдэлэй районой ойнуудта оруулхагүй гэһэн бодолтойгоор Захааминай онһожоруулгадамал ойн ажахын директор А. А. Батуев районой газетэдэ хэдэн дахин бэшээ. Түрэл «Буряад үнэн» газетын хэжүү тэг байгаагүйнь һайшаалтай. Нютагайнай хүнүүд — Р. Зундуев, В. Данжалов, С. Цыбенов гэгшэд удаа дараалан тэмдэглэлнүүдые энэ газетэдэ толилуулһан, «Забайкаллес», «Бурятлестоппром» нэгэдэлнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, райгүйсэдкомой түлөөлэгшэд редакцида харюу үгэһэн байна.

Зэдын комбинадай цех, госпромхоз, «Бурятскагропромстрой» нэгэдэлэй МПМК, мехлесхоз, Хяагтын, Зэдын модо бэлэдхэлгын участогууд, Захааминай заһаба-рилга-барилгын управлени, совхозууд гээд тоолобол, үшөө хэдэн жэжэ-божо модо бэлэдхэгшэд эндэхи модо ашагладаг юм. Гэбэшье эгээл ехээр сошооһон баримта хадаа, «Забайкаллес» нэгэдэлэй һүхэө далайһан ушар болоно. Хүгжэлтын зогсонги хаһын заабари-дүримүүдтэ, зэхиралта-зонхилолгын гуримуудта үндэһэлэн, эдэмнай СССР-эй Госкомлесһээ манай райондо түүхэй эдэй бааза эрижэ, 1989 оной апрель һарада зүбшөөлыень абаһан юм. Энэ шиидхэбэриин яажа абтаһые дурдая. 1985 ондо Еитебск хотын модоной нөөсэ тоолон тодорхойлдог экспедици эндэ шэнжэлгэ хэжэ, жэл бүри 800 мянган кубометр модо отолжо болохо гэһэн тобшололтой материалнуудые орхиһон байна. Энээниие дагабал, жэлдээ 7 мянган шахуу гектар талмайн модон һалгаагдаха ёһотой болоно. Тоололгонуудай хэгдэһэнэй удаа һүрдүүлмэ хүсэтэй «Забайкаллес» нэгэдэл, мүн «Бурятскагропромстрой», «Бурятлестоппром» нэгэдэлнүүд Захааминай ойнуудта һууринжан хүдэлхэ аргатай гэжэ заагдаа һэн. Гэбэшье Баян-Гол, Хуртага, Бүргэ, Үлэгшэн, Мылэ нютагуудай хүн зон хүдөөгэй сходуудые эдэбхитэй үнгэргөө. Районно Совет олоной хүсэл анхаралдаа абажа, «Забайкаллес» нэгэдэлдэ модо отолхын тула гүйсэдкомой урда абтаһан шиидхэбэри хүсэнһөөнь буулгаха гэжэ 1989 оной декабриин 16-да шиидхэбэ. Теэд республикын правительство энээниие хараада абангүй, нэгэдэлэй райондо орохыень эсэсэй зүбшөөл үгэһэн байна. Дайнай ба ажалай ветеранууд энэ ушараар районно газетэдэ бэшэгтэйгээр хэндээ һэн: «...Райондо леспромхоз эмхидхэгдэхэ, 1990 ондо 80 мянган кубометр, удаадахи жэлнүүдтэ 500 (!) мянган кубометр хүрэтэр модон бэлэдхэгдэхэ. Тиихэдээ Хамар-Дабаанай урда шэлэнүүд хуу кюсэгэлэгдэхэ, хэдэн жэлһээ районой баялиг үгы болгогдохо».

Теэд эрид иимэ шиидхэбэриин урда шухаг иимэ зүйлнүүд хараада абтаха жэшээтэй:

1. Гол түлэб Хэмар-Дабаанай урда шэлэнүүдтэ модон бэлэдхэгдэхэ гэжэ хараалагдана. Тэдэ зүгэй энэзүүр Химнын, Снежная голнууд эхи абадаг, хадын эдэ голнуудай уһан Байгалда шудхан оролог ха юм. Гэхэ зуура набтар, өөдэлсэгүй, шанар муутай модон отолог дохо юм гэнэ. Тэдэ иимэ ой модомнай далайн һүүрһээ 1000 метрһээ дээшэ бэшэ, мүнхэ сэбдэг, хүйтэн газарта ургадаг. Хүрьһэнинь нимгэн, хүрэнхэй тула модо отолһон удаа дахинаа ой модоной нэргэхэнь угаа бэрхэтэй. Һарьдаг шэлэнүүдэй шэрүүн уялритай энэ газарые хойто зүгэй тундратай жэшэбэл, алдуугүй юм.

2. Удаадахи баримтамнай гэхэдэ, Захааминай район, юрэнхыдөө, (Ахые харада абалгүй һаа), ойроо хүртөөгүй тайгатай республикын ори ганса район болоно. Шүнахайржа, бултыень дуухаагүйдөө зогсохогүй гэһэн бодомжо ажаhы эрхилэгшэдэй толгой соо ямар бүхөөр һууринжанхай? Манай һонамжаар, район дотор совет ба хөриин гүрэнүүдэй аяншалагшадай ябаха маршрудуудые эмхидхэхэ арга боломжо бии.

3. Ангуудые олзоборилгоһо оролог олзо, үлир жэмэс, һархяаг, һамар, үнэтэй сэнтэй арһа — эдэ бүгэдэ өөрсэдэ хараада абтаха ёһотой. «Байгалиһаа абаха — манай зорилго» гэһэн урга району урдаһаа хүүшэрээ. Мүнөөнэй сэг зүүрын олзо харанхаар, еэрэдүүн үстэмнай хүү элдэхэб гэжэ мартаха ёһотойбди. «Буряад үнэн» газетэдэ харюу үгэһэдөө, «Забайкаллес» нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо А. Т. Кобылкин иигэжэ онсолһон байна: «Эндэ отологын хугасаа арбан жэлээр тодорхойлогдоо».

4. СССР-эй Госкомлес ба «Забайкаллес» нэгэдэл хүүшэнай, үнгэрһэн сэгэй арга хэрэглэн, ойнуудтамнай «доботолго» хэхэеэ бэлдэхэдээ, ниитэ зоной, нютагай Соведүүдэй һанамжа, шиидхэбэри хараада абанагүй.

Манай найдал өөрын эшэ үндэһэтэй юм. Арад зоной засагаа гартаа абажа байхада, түбэй түлөөлэгшэдэй, нютаг нугыемнай наһан соогоо нюдэнэйнгөөшье үзүүрээр хараагүй хүнүүдэй зарга заабаринууд буураха зэргэтэй. «СССР-эй нютагай хүтэлбэрилгын ба нютагай ажахын юрэнхы үндэһэ һууринууд тухай» Хуулида түшэглэхэ аргатайбди. Эгээл энэ документ «дээрэһээ» бууһан заабаритай тэмсэхэ эрхэ олгоно бшуу. II хэһэгтэнь онсолон иигэжэ тэмдэглэгдэнхэй: «Нютагай хүтэлбэрилгын экономическа баазань хадаа байгаалиин нөөсэнүүд (газар, тэрэнэй баялигууд, уһан, ой модон, ургамал ногоон ба ан амитад) болоно».

«Нютагай хүтэлбэрилгын ба нютагай ажахын юрэнхы үндэһэ һууринууд тухай» Хуули байгша оной июлиин 1-дэ хүсэндөө орохо гэжэ СССР-эй Верховно Соведэй тогтоол дотор хэлэгдэнэ. Энэ хугасаа болотор хүсэндөө байгаа Хуулинууд хэрэглэгдэхэ. Гэбэшье шэнээр хүсэндөө орохоёо байһан Хуулитай зүришэлдөөтэй байха ёһогүй гээд заагдана. Байгша оной июлиин 1 болотор министерствэнүүд, гүрэнэй комитедүүд ба албан зургаанууд тус Хуулитай зүришэлдөөтэй нормативна актнуудые, заабари дүримүүдые шэнээр хаража үзэхэ ёһотой гэһэн даабари СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ үгтөө һэн.

Эдэ бүгэдэһөө тобшолходо, СССР-эй Госкомлесэй «Забайкаллес» нэгэдэлдэ үгэһэн зүбшөөл хадаа тус Хуулитай сэхэ зүришэлдөөтэй байна гээд баталмаар. Удангүй, июлиин 1-эй һүүлээр Захааминай модо отолхо гэһэн шиидхэбэри шэнээр харагдажа үзэгдөөд, нормативна шэнэ актнуудай, заабари-дүримүүдэй ёһоор хүсэнһөө буулгагдаха ёһотой. Хэрбээ нэгэдэлэй нюдэ балай, хүсөөрөө ороо һаань, районой хэмжээндэ референдум үнгэргэхэбди

Н. БУДАЕВ,
районой байгаали хамгаалха комитедэй түрүүлэгшэ.

Аюша ДОНОЕВ

БАРАГТАНЬ САХИН АБАЯЛ!

Дуулгата үндэр һарьдагууд
Дүүемнай манхаа хүлеэнэ.
Дуудаһан шэлдэг буганууд
Дурандаа улам дашуурна.
Бурьяндаг һайхан булагууд
Бурятаа номин Байгалнай.
Булганай хэтын баяниг—
Байгаалияа баран хамгаалыт!
Баянхан Буряад оронөй,
Баялиг бүхэн гарталиай.
Бадарна мүнхэ байхаынь
Баранай хүсэл хэрэгтэй!
Багашуул болон ехэшүүл,
Барилсан гараа бүлтэндэа.
Байгаалиин хамаг хэшэгы
Барагтань сахин абаял!

ФОТОРЕПОРТАЖ

«Ойроо хүргэшэгүй хүсэн шамдам олдоһой...»

Биднэрэй һүргэнд энэ газар иланагаа хайратай, сэнтэй юм. Дээрмэдүүлһэн нютагаа хараад, хэнэйшье досоо барагдаха гэхэ. Забайкалиин авиабазын вертолёдоор Зэдын урда бэшэн Үлэнтын адагые адаглаа һэмди. Эгээл эндэһээ Захааминай ой модондо «добтолго» эхилһэн шуу. Анхандаа Үлэнтын заказник гэжэ тодорхойлогдоһон аад, энэ нэрэнь буулгагдажа, Хамар-Дабаанай шэлэнүүд шадар «Снежинский» заказник эмхидхэгдээ һэн.

Загаһаар бусалма уһатай, бүһэсөө сабшалантай баян Үлэнтыемнай Зэдын АПО-гой подразделени һалгааба ха юм. Модон орой гуримгүйгөөр отологдоо, гэшүүһэ мүшэрынь хайша хэрэг, обоо хүбөө хаягдаа. Үлэгшэнэй зоной шиидам далайхын наана бодохоёо һанахадань лэ, модо бэлэдхэгшэд саг зуура энэ талмайгаа орхибо, сэбэрлэбэ ха. Засагаа гартаа абажа байһан сельскэ Совет, Ц-Д. Ц. Дугаров түрүүтэй ниитын-экологическа комисси, үнинэй дүршэл ехэтэй лесник Б. Ц. Цыбенов ударидагшатай эндэхи ойн харуулшад, Захааминай мехлесхоз гээд Үлэнтын саашанхи хуби заяан тухай бодомжолхо ёһотой. Мүнөөдэрэй байдалһаа тобшолходо, һуурин зоной һэшхэл оролдолго эгээл нүлөө ехэтэй хүсэн шуу.

Орьёл һарьдагта, ой модото хизаарни,
Оройһоош адаглаад, бүглэрһэн сээжэеэ сэлмээхэ гэжэ
Ори гансахан нулимса дуһаабаб,
(нэмэри болохо гү!)
Орон дэлхэйм ээзд, нютагыем аршалалсыт гээд,
Ойроо хүргэшэгүй хүсэн шамдам олдоһой гээд...

УРГЫ, ХҮХЫ...

...Хуурай хуудам хабар мүнөө жэл хаа яагүй ээрхээ. Зүнайхяар сэсэглэн зэнхыһэн огторгой бэеэ хуряанги, дуһалшье унагаанагүй. Иимэ үедэ ойн харуулшадта таматай даа: һанаа сэдьхэлынь бүримүһэн хүбшэдөө, тайгадаа. Эдэ хүнүүдэй мэргэжэл мүнөө болотор гүйсэд сэгнэгдээгүй гэжэ тон зүб. Салин хүлһэниинь бага, ябадалынь—захагүй. Гол баялигаа найдаһан хадаа экономическа урмашуулга һайнаар хэрэглэхээр, мэргэжэлэйнь нэрэ хүндые дээшэлүүлхээр саг болоогүй юм гү? Манай ябаһан үдэрнүүдтэ түймэрнүүдэй һүжэрһэн газарһаа эдэнэр холодоогүй.

— Нёдондо Захааминай хүбшэнүүдтэ 35 түймэр носоһон юм. Энэ жэлдэ — 13-дахинь. Монголһоо секундын 30 метр хүсэтэйгөөр гал наашална. Түдэгэсэмөөр лэ болоно,— гэжэ лесхозой инженер Б. Д. Дашиев Бүргын баруун жалгада боложо байһан түймэр унтараалганай үедэ хөөрөө һэн.

Галай аюул айлай хашаануудта туланхай шахуу. Хүнгэн машинын хадын харгыгаар өөдөө зүдхэхэдэнь, ой соо алхам бүхэндэ хатаһан мүшэр, хэдэн жэлэй нүүлэ модон арбайлдажа хэбтэнэ. Дүтын айлнууд нэгэ һайн субботник хээд, арилгаашье һаа, ядахагүй һэн ха. Теэд эзэн байһанаа, эзэн болоһоноо хэмнайшье мэдэрнэгүй. Минии бэшэ, шинии бэшэ — совхозой ой. Экологи гэхэдээ, уряа хооһон үгэнүүдые бэшэ, хэрэгүүдые үүсхээ һаамнай, үрэтэй бэлэй.

Харлатараа долёолгоһон ойн соорхойдо эндэ тэндэ нүүлэ гү, али модоной мүшэр, нёдондоной хагдан ууян бааяна. Хүрээ, хүнэг баринхай, һахы һалаг ажал бурьялжа байна гэжэ ерэһэмнай тад ондоо байдал үзэгдэбэ. Түймэршэд амаржа байба.

— Эсэшообди. Гурбадахи үдэрөө носолдонобди. Заримамнай хоёр һүни унтаагүй. Бүргэмнай бүхыдөө наашаа гаранхайл. Эхэнэрнүүдшье нүгөө жалгада харууһанда. Унтараагдаа гээд орхиходош, һалхинда дахинаа һүжэршэнэ,— гэлдэнэ эрэшүүл.

Отделениин бүхы мэргэжэлтэд, элдэб мэргэжэлэй зон эндэ бии. Хамниин совхозой ахамад агроном Б. Д. Цыренов, пенсионер Н. М. Попов, барилгашан Н. Х. Цыпалов, һургуулиин завхоз В. Б. Дондоков— хамта дээрээ 50—60 хүн. Түүдэг дээрэ шанаһан хара сай һороно. Эдеэ хоол эмхидхэгдээгүй. Ульгэрэй баатар Гэсэршье үлэн хоолоор һайнаар эдеэлһэнэй удаа тулалдаанда гарадаг һэн шуу. Иимэ ушарнуудта нютагай засаг үүсхэлгүйл даа.

Түймэрэй носоһон шалтагааниие асуубабди.

Ой модо хамгаалдаг албанай инспектор В. В. Жаркой, ойн харуулшан П. М. Жаркой:

— Тамхи, зуруул ойлгомторгүй хаяһанһаа болоо гэжэ элирээ. Теэд хэн бэ—мүнөө дээрээ мэдэгдэнэгүй. Арбан гурбан түймэр носоо гэнэбди. Эдээн cooһoo түймэр табиһан гансал хүн — эрхэтэн Усов элирүүлэгдээ. Үнинэй лесник Георгий Чойжолович Гомбоев энэ баримта тодоруулаа юм.

Ойн харуулшан В. Б. Шоёнов:

— Минии эсэгэ Бадмажап Шоёнович «Буряад үнэн» газетын эдэбхитэй бэшэгшэ байһан юм. Ой модоёо хамгаалха тухай мэдээсэлнүүдые эльгээдэг һэн. Модон соогуур ябахадаа, набша намаа таһар удар гэшхэнгүй, болгоомжолжо яба гэжэ һургадаг бэлэй. Улад зомнай урданһаа сэсэн, буряад эрмэгтэй гуталшье хүрэтэрөө ногоо химгадан гэшхэхэдэ аятай гэдэг һэн.

Эхэ байгаалидаа энхэрэл нариинаар хандадаг һонор һонюуша угсаатанайнгаа захяа заабари һүүлэй үедэ мартантаа хабди. Гэбэшье гүрэнэй албанда, дээгүүр тушаалтанда найдадаг хаһамнай үнгэржэ байна ха. Гэршэнь—олон тоото сходууд, тэндэ абтаһан шиидхэбэринүүд. Һохор найдалаймнай хойшолон эли—Үлэнтэ, Хуртагын эхин, Бүргэ...

Хүршэ хүндыһөө хүхын донгодохо дуулдана. Гал түймэрэй носоошье һаа, ан амитадай, шубуу шонхорой байха газар үшөөл бии гэжэ дуулгаба гү? Теэд ургамал ногоон, модод гүйжэ арилха аргагүй хадаа гашуудалта хубияа амс... Зурагархан нэгэ зүр... дайрагдаагүй байба... рахан ургынууд сом... Ургы, хүхы... Амидар... гүй гэһэн тэмдэг... байгаали диилдэхгүй...

ХАЙРЛАХА, ХАМ[ГААЛХА] ХҮСЭЛ БИИ

Үнэхеөрөөшье, энэ... ой модон өөрөө өөр... гааланги гэбэл алд... базын вертолёдой... адаглахада, хүхэрэн... хүбшэ тайга һүрөөт... үзэгдэл даа. Баруун... хаараа налуу налгай б... сэ үндэр хабшалнууд... тобогор майлануу б... дөө зүдхэһэн орьёо... до бэлэдхэгшэдэ... хааһандал... Гэбэшье... хараад, гол горхо... хаар, харгы гаргаха... газарта модон нилэж... доһон байна. Хады... горхон хатанхай.

— Амалат горхон... лоо. Тэрүү Бүргүйн... бууранхай. Зэдээ... лэн хожороо бэшэ... Хамни, Үлэгшэн, Һ... цайка баһал түхэ... —гэжэ районой байгаа... гаалха комитедэй т... Н. Б. Будаев хөөрэ...

Николай Бальжиним... тушаалда ороһоноо... юрэл саарһа гүүрһа... эдэбхитэй ажал яб... хааминай баруун з... нуудай нэгэндэ түр... һэн, Эхэ нютагаа... хамгаалха шадалта... хааминай мехлесхоз... тор А. А. Батуев... сонхоор доошоо... хим ажахы эрхилэг... магтаал үгэ Алексан... гаевич тухай дуулһ... бди. «Бүргын түймэр... хай, ...хилын ... Монголһоо аюул... гээд, тэрэ хүргээр... Хилэ шадархи хада... гаан хүхэ утаан тэнгэр... орьёлһоор.

— Хүршэнэртөө ... бэлэмди. Теэд дээр... шөөл үгтөөгүй байһ... унтарааха хүсэн бэ... ралта хүлеэнэ,—гэж... адаглагша В. Т. Хабло... хойлно.

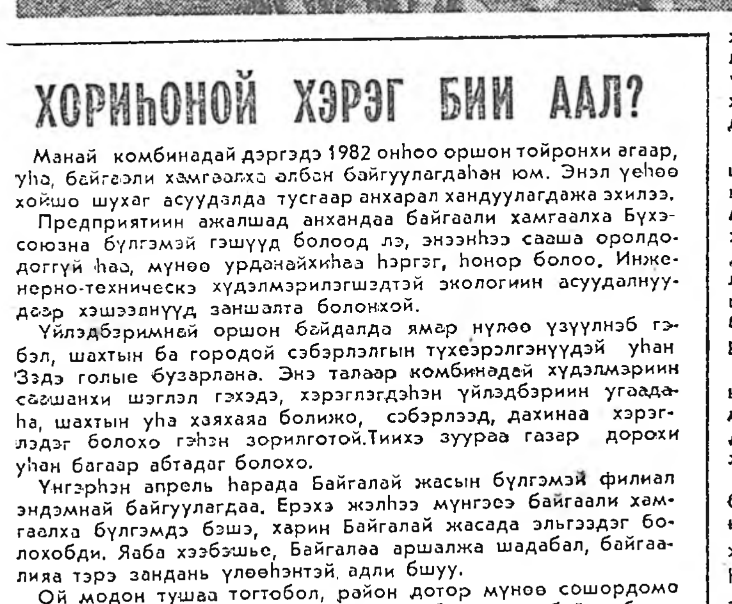
Нютагайнгаа эгээл... горхол баялигтань—... гадань хабаатай эд... энэ үедэ юундэшьеб... рэл шэнгээр һанаг...

Л. КАЛ...
профсоюзуудай ...
пресс-түбэй корре...
Г. ДА...
манай түсэй ...

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: ... унтараахаяа гарахаар ... Забайкалиин авиабазы... адаглагша В. Т. Хабло... най районой байгаа... гаалха комитедэй т... Н. Б. Будаевтай сүг.

АВТОРНУУДҺАА: ... риалай түлөө гонорар... галай Буряадай жаса... жуулнабди.

ХОРИҺОНОЙ ХЭРЭГ БИИ ААЛ?

Манай комбинадай дэргэдэ 1982 онһоо оршон тойронхи агаар, уһа, байгаали хамгаалха албан байгуулагдаһан юм. Энэл үеһөө хойшо шухаг асуудалда тусгаар анхарал хандуулагдажа эхилээ.

Предприятиин ажалшад анхандаа байгаали хамгаалха Бүхэсоюзна бүлгэмэй гэшүүд болоод лэ, энээнһэе сааша оролдодоггүй һаа, мүнөө урданайхиһаа һэргэг, һонор болоо. Инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдтэй экологиин асуудалнуудаар хэшээлнүүд заншалта болонхой.

Үйлэдбэримнай оршон байдалда ямар нүлөө үзүүлнэб гэбэл, шахтын ба городой сэбэрлэлгын түхеэрэлгэнүүдэй уһан Зэдэ голые бузарлана. Энэ талаар комбинадай хүдэлмэриин саашанхи шэглэл гэхэдэ, хэрэглэгдэһэн үйлэдбэриин угаадаһа, шахтын уһа хаяхаа болижо, сэбэрлээд, дахинаа хэрэглэдэг болохо гэһэн зорилготой. Тиихэ зуураа газар дорохи уһан багаар абтадаг болохо.

Үнгэрһэн апрель һарада Байгалай жасын бүлгэмэй филиал эндэмнай байгуулагдаа. Ерэхэ жэлһээ мүнгэеэ байгаали хамгаалха бүлгэмдэ бэшэ, харин Байгалай жасада эльгээдэг болохобди. Яаба хээбэшье, Байгалаа аршалжа шадабал, байгаалияа тэрэ зандань үлөөһэнтэй адли бшуу.

Ой модон тушаа тогтобол, район дотор мүнөө сошордомо байдал үгы гэжэ һананаб. Манай комбинат гэр байра барихын тула бэшэ, харин дачна гэрнүүдые, арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилхын тула модо отолно. Гадна хүн зоноо түлеэ залһаар ханганабди. Социальна асуудалнууд мүн лэ шиидхэгдэнэ гээшэ.

Гэбэшье модо бэлэдхэдэг зомнай модо отолхо дүрим хазагайруулна гэһэн ажаглалта зүб. Энэнь ой модоной дахинаа һэргэн ургахадань һаад болоно бшуу. Энэ талаар хиналтаяа шангадхаха ёһотойбди.

Минии һанамжаар, Закаменск хотодо, район дотор ажаһуугшад «Забайкаллес» нэгэдэлдэ модо бэлэдхэхэдэнь таһа арсахадаа, буруу юумэ хээ. Хэнэйшье модо бэлэдхээгүй, санитарна отололго хээгүй газарта модоной шанар муудадаг, хатанги, эдеэшэнги модон элбэг байдаг. Нютагай Соведүүд предприятинуудые модо гамтай наринаар бэлэдхэхыень уялгалан баадхаха аргатай. Захааминда ажаһуугшадта иимэ үйлэдбэриһөө ашатай олзотой байбалнь, хориһоной хэрэг бии аал?

Э. ШИДЛОВСКИЙ,
Зэдын комбинадай ахамад инженерэй орлогшо.

РЕДАКЦИҺАА: «Забайкаллес» нэгэдэл тушаа ажахын хүтэлбэрилэгшын һанамжа абаһаар ондоо байна. Тус комбинадайхид өөһэдөө Бүргэ өөдэ Байса, Хангайн һалаагай эхеэр олон жэлдэ модо хайра гамгүй отолно гээд ажаглая.

НЭГЭ ЭЭТЭЙ БОЛОО ҺАА...

Захааминай онһожоруулгадамал ойн ажахын директор А. А. БАТУЕВТАЙ хөөрэлдөөнһөө:

КОРР.: Александр Азангаевич, «Забайкаллес» тушаа танай һанамжа!

— Эрид буруушааха байнаб. Модо бэлэдхэлгын эмхинүүд адар томо, хүндэ техникэтэй. Юрэ модо отолно бэшэ, харин хүрьһэнэй эгээл шэмэ шүүһэтэй хубииень ходоро татажа хаяна, сагдуул модо хюдана. Мүнөө үеын эрилтэнүүдтэ таарама техникэ, технологитой һаа, ондоо һааб даа. Хоёрдохёор гэбэл, һарьдаг тээшээ мүнхэ сэбдэг газар. Отолһоной һүүлээр модон дахин ургахагүй.

КОРР.: Ой модо хамгаалха албан тухайгаа хөөрыт.

— 1 миллион 170 мянган гектар талмай харууһалнабди. Лесник бүхэн тусхай дүрим заабариин ёһоор 4—5 мянган гектар газар хараха һаа, эндэмнай хүн бүридэнь 40—50 мянган гектар тудадаг юм. 7 лесничествэтэйбди. Эрхим мэргэжэлтэдэй тоодо Михайловкаһаа В. Д. Ганжуровые, Цахирһаа А. М. Жаркойе, Сагаан-Моринһоо С. Д. Найдановые, Шара-Азаргаһаа В. Ж. Раднаевые нэрлэмээр. Ойн харуулшадта зарим тэды хүнгэлэлтэнүүд бии. Гэр барихадань, хямда түлеэ залһан, үбһэн, түлөөһэгүй үгтэнэ. Саашадаа энэ албанда хүнүүдые олошоруулхын тула экономическа урмашуулга хэрэглэхэ шухала.

Корр.: Баян-Голдо модо үлөөдэһэгүйгөөр бүйлүүлхэ комбинат байгуулха тухай хөөрэлдөөн бии...

— Бодомжогүй шиидхэбэри. Энэмнай, нэгэдэхеэр, «Бурятлестоппромой» мэдэлэй байха, олзо оршынь ехэнхи хуби ондоо тээшээ эльгээгдэхэ, теэдшье хүйтэн сэбдэг газарай модон дууһагдаха. Энээнэй орондо районой госпромхоз лесхоз хоёр нэгэдэбэл дээрэ. Мүнөө харууһалгын талаар һайн баазатайбди: пожарна шэнэ машинанууд, вездеходууд... Промышленна талааршье ядалсахагүйбди. Госпромхозтой суг гэр бариха, арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараа бүтээхэ гэхэһээ эхилээд, гадаадын дэлгүүртэ гараха арга бии.

Өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилхэ, өөһэдөө мүнгэ зөөриеэ тэхэрюулхэ гуримда орохоёо ябаһан аад, хажуу тээһээ бэлэдхэгшэдые оруулха гэжэ хайшаа юм... Модоной харууһа хэхэдээ, 27900 кубометр сабшаха, мүн гол хэрэглэмжын 50 мянг[ан]... тарай модо отолхо... ха юмбибди. Модо... һэгүйгөөр бүйлүүлан... руулдаг лини зүдалд... хабди.

КОРР.: Ой модон... тэй болоо һаа гэлс...

— Совхозуудай ой м... рэнэй жасада дамжуул... рэгтэй гэжэ би үнин... дэгби. Модо отолхо... хүдөөгэйхид сахинагүй... додог ялань багаһан... гал түймэрэй аюулһа... хоротой, хохидолтой... зууд, мүн «Бурятлес... нэгэдэлэй предприяти... һан, носоһон, хүүрэй... түлеэ залһанда хэрэгл... гатай аад, ургажа б... до унагаана. Ганса... болоо һаа, иимэ юум... дэхэгүй һэн. Юрэнхыдөө... —1995 онуудта ажахын... ной ажал ябуулгын... гүрэнһөө тэдхэмжэ м... хаяа болихо хүсэлтэй... замнай бэхижэхэдэ... мнайшье һайжарха... ческа талаһаа бодо... гүй ажахын хүтэлб... мүнөө үгы ёһотой.

Үнэн сэдьхэлэй... иимэ: гоё гоё мэбэл... тунгалаг арюун гора... рэгтэй гү гээ һаань... хинень шэлэхэ һэм...

ГООХОН МЭТЭ ГОРХОМНАЙ

Экологи, «Экологическа хүмүүжүүлгэ» гэһэн үгэнүүд хэдэн жэлэй саана тиимэшье дэлгэрэнги бэшэ, эдэ үгэнүүдэй удхаар балай һонирходоггүй һэмди. Илангаяа манай холын нютагта ойрдоо дуулдадагшьегүй байһан шахуу.

Мүнөөдэр Далахай нютагта ажаһуугшад ухаагааршье, сэдьхэлээрээшье оршон байгаалитаяа нэгэ амин байһанаа ойлгодог болоо гэбэл алдуугүй. Тосхонноймнай зүүн тээгүүр Сэхир голнай урдадаг. Ажамидаралаймнай эхин гээд Сэхир голоо хүндэлэн нэрлэдэг, арюун сэбэр байлгахые оролдодогбди. Эрьеэрнь бог шорой огто харагдахагүй. Түймэр тушаа, хаядаһан үгы. Зундаа элдэб үнгэтэ сэсэгүүд эрьеэрнь һалбаран оршон тойрон хангалтадаг юм.

Үхибүүд ябахадамнай, таабай, тээбиимнай заабаридаг бэлэй: «Уһа руу муухай юумэ бү оруулагты! Хүнэгөө зайлаад, уһанһаа холо саашань адхагты!» Энэ һургаал мүнөөшье хүрэтэр үеһөө үедэ дамжан нютагаймнай залуу халаанда ерээ гэжэ һанадагби. Ен багша тула бага наһанһаа хадууһан эдэ үгэнүүдээ эдир үетэндэ хэлэдэгби.

Гэхэ зуура оршон тойрон хүү һайн гэхын аргагүй. Тосхон соогуурнай урдадаг бишыхан горхондо анхарал юундэшьеб һуладаа юм, захаарнь муухай. Айл аймагайхид зомгоолоо, шэбхээ захаарнь сбоолонхой.

Һаяхан һургуулиингаа үхибүүдтэй суг «экологическа зүргөөр» ябажа, горхоноо, захаархиинь сэбэрлэбэбди, одоол гоохон мэтэ болгобобди. Байн-байн горхонойнгоо захаар модо һуулгаа һаамнай, яахаб гэһэн дурадхал ороо һэн. Хэн арсахаб? Сахижа һууһан дайдаяа баян болгохо, бүри арьбадхаха гээшэ нангин хэрэг ха юм.

Х. ДАМПИЛОВА,
багша.
Далахай нютаг

Үршөөл хайрыень эреэ һэм

19 жэл леснигээр хүдэлөөд, мүнөө Енгорбойн аршаанда харуулшамби. Наһанайнгаа амаралтада гаранхайшье һаа, Захааминай онһожоруулгадамал ойн ажахын штатнабшэ хүдэлмэрилэгшэ зэндаа хүм. Ой тайгаяа харһаар, хаймгадаһаар зандааб.

Нютагай түүхэ жэгтэй һонин. 1775 ондо Енгорбойн эм домто аршаан эгээн түрүүн элирүүлэгдэһэн юм. Киргиз бүлэг угсаатан эндэ тиихэдэ ажаһууһан гэхэ. Хуһадай ургажа эхилхэдэ, сагаан зандан модон мандa тааремжагүй гээд нүүжэ ошоһон гэжэ урданһаа хэлэдэг.

1928 ондо Сангын наян дүрбэн наһатай Шойжонима лама долоон эхитэй энэ аршаанай долоон ондоо шанарые тодорхойлһон юм. Зүрхэ һудаһаной, эльгэ бөөрын, нюдэнэй, нюрганай, шүдэ аргалдаг, шара дарадаг гээд хубаарилһан байна. Һүүлээрнь шэнжэлгэнүүдэй хэгдэхэдэ, үбгэн ламын мэргэн тэмдэглэл батадхагдаа һэн.

Өөрөө Шара-Азаргын лесничествэдэ олон жэлдэ хүдэлһэн, оршон ой модоёо ото һэтэ ябаһан хадаа нютагайнгаа сэнтэй аршаанай хэрэглэмжэгүй байхадань голхордог һэм. Захааминайхид хэдэн зуун модо газарта ошожо амардаг бэлэй. Харгыдаа зэсхэ, мүнгэ һангаа гаргаха, зоболонтойл һэн. Шэтын областиин аршаанда хүрэжэ, түхеэрэлгыень хаража ерээд, заатагүй эндээ амарха, аргалуулха булан байгуулха гэжэ шиидээ бэлэйб. Ноёд һайд түрүүшээр хорёо, бараа даа. Гэбэшье зүрхэлөөд, түрүүшын гэрэй һуури табиһан хүм. Тиихэдээ эзэн байгаалиһаа үршөөл хайра эреэ һэн аабзаб.

Гэр бариһанайм удаа хубиин ажахы эрхилнэш, баяжаха һанаатайш гэжэ зариман зэмэлээ. Гэбэшье лесхозой директор байһан Пархудин, партиин райкомой нэгэдэхи секретарь байһан Санжи Сультимович Бадмаев энэ үүсхэлыем һайшааһан, дэмжэһэн юм. Тиин үшөө хэдэн һайн, томо гэрнүүд баригдаһан байна.

Урдэ сагта эндэ аргагүй шанга удаган ажаһууһан, хүшэтэ хангай хүбшын эзэн боложо түбхинэнхэй гэһэн домог бии юм. Хамар, Шулуунай Толгой, Саржаан, Демогто шэлэнүүд һая болотор ойроо хүртөөгүй, энэ бүтүү шэдхэ газарай нюуса хадагаланхай гээд һанахада, нэрээшье, һүзэгтэй, үгышье хүнэй досоо гайхал түрэдэг лэ.

Хангай хүбшэеэ хүндэлжэ, сахижа ябаха хэрэгтэй гэжэ табан үхибүүдээ багаһаань һургадаг һэм. Александр хүбүүмни Ленинградай лесотехническэ академи дүүргээд, Зэудинскын лесхоздо байгаали хамгаалха инженерээр хүдэлнэ. Бэшэ үхибүүдни зоотехник, багшанар. Эдэнэрни өөрынгөө ээлжээндэ өөһэдынгөө үхибүүдтэ захяа заабариием дамжуулха уялгатай. Иигэжэ үе залгуулан мүнхэ һургаалай дамжабал, ой модомнай хожорон дууһахагүй, хайрагүй горһоо хосорхогүй гээд лаблан бодогшоб.

Д. ДОЛГОРОВ,
ой модоной ажахын ветеран.
Енгорбой һуурин

Республикын арадай хиналтын комитедтэ

...ШЭН ХЭЛСЭХЫЕНЬ УЯЛГАЛБА

...СР-эй Арадай ...хиналтын бу... хамта Кабан... комплексно шал... байна. Тус ...нууд, предприя... организацинуудта ... эзэн бусаар ... хэдэг, про... болон түүхэй ...дааг ушарнууд ...алтаар элирүү..., 1989 ондо ... 1965,3 мянган ... хохидолдо оро... Байгал-Худа... 4 мянган түхэ... «Тресковский» сов... түхэригэй гар... байха юм. ...хони хурьгадай ...уламжалан, рай... түхэригэй гар... түлэб гарза хо... хурьгадаа, үхэр ма... хоролдуулжа, ха... ...мэргэжэлтэд ...ай даалгагдаhан ... хэрэгээр хан... ...он байна. ...ион доторнь 633 ...бодо мал, тэрэ ...ой залуу мал, ...тэрэ тоодо ... 43 толгой ... байна. Байгал... «Тресковский» совхо... ...гаа олоор гар...

Районой олохон ажахынууд муу шанартай продукци тушааhанайнгаа түлөө ехэ гарзада оролог байна. 1989 ондо районой ажахынууд туранхай мал, муу шанартай hү ба арhа тушааhанайнгаа түлөө 267 мянган түхэригэй гарзада ороо. Хэрууhалалгын, мүн тэжээл бэлдхэлгын технологи хазагайруулhан дээрэhээ имэ ушарнууд дайралдана бшуу.

1989 ондо «Тресковский» совхоздо барилгын материалнууд болон түлишэ ехээр гаргашалагдаа гэhэн худал хуурмаг документ табигдаhан, Байгал-Худариин совхоздо 16 мянган түхэригэй хартаабха, обёос, ороохоной холисо хосорhон, 22 мянган түхэригэй хартаабха ужөөгдэhэн байба. Тиихэдэ 8 мянган түхэригэй сэнтэй склад түймэртэ абтажа, шатаhан байна.

Районой элүүрые хамгаалгын, гэгээрэлэй ба соёлой эмхи зургаануудта мүнгэ хайша хэрэгээр гаргашалдаг, үридэг ушарнууд бии. Жэшээлхэдэ, районой түбэй больница үнгэрэгшэ жэлэй январь hарада 27.900 түхэриг гүрэнэй банкhаа абаhан аад, тэрэнэй 1142 түхэригыень больницын кассада оруулагдаагүй.

Салин хүлhэ буруугаар түлэхэ болон бусад шалтагаануудhаа боложо, 1000 түхэриг мүнгэн хуули бусаар хүнүүдтэ түлэгдэhэн байба.

Хүнүүдтэ салин хүлhэ болзорhоонь урид түлэхэ ушарнууд дайралдана. Байгша оной февралиин 1-нэй байдалаар 2716 түхэриг мүнгэн сагhаа урид түлэгдөөд байна. Районой түбэй больницын ахамад бухгалтер Т. И. Баннова аяар 1260 түхэриг зээлээр абанхай. Тэрэ кассада мүнгэ уритэй байбашье. 89 ондо магазинуудhаа абаhан эд бараанай түлөө, газетэ, журнал захиhанай түлөө 642 түхэриг мүнгэ баhал кассаhаа урьhаар абаhан байна.

Больницын эдеэ хоол бэлдэдэг хүдэлмэрилэгшэд үдэр бүри нэгэ дахин хооллоhоной түлөө 45 мүнгэ түлэхэ ёhотой юм. Гэбэшье тэдэнэр 700 гаран түхэриг гүрэндэ үритэй болонхой. Мебель дутаагдана. Аяар 3232 түхэригэй мебель хэрэглэгдэхээ болибо гэhэн документ хуули бусаар табигдаа гэхэдэ болоно.

Районой ажахынууд, бусад организацинууд болон эмхи зургаануудта Кабанскын РАПО-гой түрүүлэгшэ М. А. Костриковой, ахамад бухгалтер А. М. Баженовагай, совхозуудай директорнууд болон ахамад бухгалтернуудай, районой түбэй больницын ахамад врач В. Е. Ивановой зүгhөө хиналтын hуладаhан, социалис зөөри хамгаалха асуудалда анхаралаа багаар хандуулдаг болоhон дээрэhээ имэ дутагдалнууд дайралдана гэжэ арадай хиналтын комитет тоолоно. Тэдэнэр тушаалтадта, хүдөө ажахын мэргэжэлтэдтэ шанга эрилтэ табинагүй, финансын журам хазагайруулха ябадалые болюулха талаар хэмжээнүүдые абанагүй, гүрэндэ гарза хохидол ушаруулhанай түлөө мүнгэ нэхэхэ гэжэ оролдоногүй, хүдөө ажахын продукци ехээр тушаадаг болохын тулада бүхы юумэ хэнэгүй гэжэ комитет тэмдэглэбэ.

Бухгалтерска тоосоон, шалгалта-хиналтын хүдэлмэриин hула дээрэhээ имэ ушарнууд дайралдана.

Арадай хиналтын комитет эдэ бүхы дутуу дундануудтай эбсэнэ, үхэр малаа, хони хурьгадаа олоор гарзалуулhан ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ шанга эрилтэ табидаггүй, гүрэнэй зөөри үрихэ, үбэршэлхэ ябадалтай шангаар тэмсэдэггүй байhанhаа уламжалан, гүрэнэй 788 мянган түхэригэй гарза хохидолдо оруулhан, тус РАПО-гой Соведэй түрүүлэгшэ В. И. Костриковто донгодолго соносхогдобо.

Шалгалтын дүнгүүд арадай депутадуудта районой Соведэй заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ, дутагдалнуудые усадхаха талаар зохихо хэмжээнүүд абтаха, шалгалтаар элирүүлэгдэhэн дутагдалнуудай мүрөөр совхозуудай болон РАПО-гой хүдэлмэрилэгшэд харюусалгада хабадуулагдаха гэжэ нүхэр В. М. Костриковой хэhэн мэдүүлгые комитет хараадаа абаба.

РАПО-гой ахамад бухгалтер А. С. Баженовада донгодолго соносхохо гэhэн шиидхэбэри комитет абаба.

Байгал-Худариин совхозой директор М. А. Костриковто, «Тресковский» совхозой директор А. А. Бусовиковто донгодолго соносхоод, hарын салин хүлhые тус бүриинь 300, 310 түхэриг мүнгыень гүрэндэ түлүүлхэ гэhэн шиидхэбэри абтаба.

Байгал-Худариин совхозой ахамад зоотехник Г. Ф. Маланов мал олоор гарзалуулhанай, муу шанартай продукци гүрэндэ тушааhанай түлөө донгодолгодо хүртөөд, hарынгаа салин хүлhэ — 260 түхэриг гүрэндэ түлэхэ болобо. Тус совхозой ахамад агроном А. В. Шабанов хартаабха болон тэжээл гутааhанайнгаа түлөө донгодолгодо хүртөөд, мүн лэ hарынгаа салин — 260 түхэриг гүрэндэ түлэхэ болоо.

Кабанскын районой түбэй больницын ахамад бухгалтер Т. И. Баннован эзэлhэн тушаалаа хубиин хэрэгээр хэрэглэhэнэйнь түлөө ажалhаань сүлөөлхэ гэhэн шиидхэбэри абтаба. Шалгалтын дүнгүүдые ажалша коллективүүдтэ, зүбшэн хэлсэхэ, эдэ дутагдалнуудые усадхаhан тухай байгша оной сентябрь hарада комитедтэ мэдээсэхэ, тоосохо гэжэ Кабанскын районой хүтэлбэрилэгшэдые уялгалба.

Хүн ба үе саг

НЭРЭ НЭРЭЭРНЬ ДУРДАЯ

«1930-аад, 40-өөд болон 50-яад онуудай эхеэр hууритай байhан хардалга гүрдэлгэhөө, хаман абалгаhаа хохидоhон хүнүүдэй үнэн сэхэ, сэбэр нэрые тэхэрюулхэ талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» КПСС-эй ЦК-гай тогтоолтой зохилдуулан, республикымнай Прокуратура болон Гүрэнэй Аюулгүйн комитет тэдэниие сагааруулха талаар хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлhээр.

Эндэ мүнөө гансахан Захааминай районhоо 1937—1938 онуудта тушаагдаhан 46 хүнэй нэрэ дурдагдана. Тэдэнэй 42-ынь толгойн саазада хүртэhэн, 4-ниинь 10 жэлээр эрхээ хаhуулhан байха юм.

Хадаев Дамдин, Санага hууринда 1903 ондо түрөө, ВКП(б)-гэй гэшүүн байгаа, Санагын сельпогой түрүүлэгшээр хүдэлөө;

Найданов Дамбу Данзанович, Сагаагшан гэжэ hууринда 1907 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Дармаев Цырен, Хужар hууринда 1896 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа, 10 жэлээр эрхээ хаhагдаа;

Балданов Жалсан, Хужар hууринда 1889 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Цыренов Лубсан-Данзан, Арга hууринда 1894 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Балданов Данзан Балданович Зэмхэ hууринда 1899 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Буянтуев Сультум Хужар hууринда 1899 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Тугутов Даши Данзанович Бэлшэр hууринда 1897 ондо түрөө, таряашан;

Доржиев Сультум, Хужар hууринда 1891 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Самбуев Жамьян, Хужар hууринда 1908 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Дымбрылов Санжи-Адаг hууринда 1906 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Раднаев Базар, Хужар hууринда 1907 ондо түрөө, «Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Цыренов Ойдоп, Хужар hууринда 1906 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Дашеев Дагба, Хужар hууринда 1913 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Шарапов Данзан, Сэнтэ hууринда 1870 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Дондуков Дарма, Хужар hууринда 1859 ондо түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Раднаев Ринчин, Хужар hууринда 1897 ондо түрөө, сельсоведэй түрүүлэгшээр хүдэлжэ байгаа;

Логинов Дамдин, Булаг hууринда 1907 ондо түрөө, «Коминтерн» колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Балданов Лубсан-Жап, Номто-Гол hууринда 1911 ондо түрөө, таряашан, 10 жэлээр эрхээ хаhагдаа;

Бальжанов Аюша, Хужар hууринда 1914 ондо түрөө, «Коминтерн» колхоздо ажаллажа байгаа; 10 жэлээр эрхээ хаhагдаа;

Гармаев Доржо Гармаевич, Ёнгорбой hууринда 1869 ондо түрөө, таряашан;

Бадмаев Данзан, Ёнгорбой hууринда 1900 ондо түрөө, колхоздо хүдэлдэг байгаа;

Доржиев Дымбрыл Доржиевич, Шэбэртэ hууринда 1913 ондо түрөө, колхоздо хүдэлдэг байгаа, 10 жэлээр эрхээ хаhагдаа, 1938 оной июнь hарада наhа бараа;

Доржиев Радна, Ёнгорбой hууринда 1871 ондо түрөө, таряашан;

Аюшеев Ойдоп Аюшеевич, Ёнгорбой hууринда 1908 ондо түрөө, Джидокомбинадай барилга дээрэ хүдэлжэ байгаа;

Зуйконов Цырен, Гүзэл hууринда 1890 ондо түрөө, «Интернационал» колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Будаев Бадмажап Будаевич, Ёнгорбойдо 1888 ондо түрөө, колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Цыренов Дымбрыл, Утаата hууринда 1904 ондо түрөө, колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Шаракшанов Гонжап, Мульhэтэ hууринда 1869 ондо түрөө, таряашан;

Цыренов Жамсо, Хужар hууринда 1900 ондо түрөө, «Коминтерн» колхозой түрүүлэгшэ байгаа;

Алахов Жамсо (Дондок), Сагаагшан hууринда 1861 ондо түрөө, таряашан;

Цыденжапов Дампил, Далахай hууринда 1889 ондо түрөө, колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Шагдуров Доржо, Хужар hууринда 1888 ондо түрөө, «Коминтерн» колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Хайдаков Ендон, Ёнгорбойдо 1898 ондо түрөө, колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Буданшипов Жамсо, Сарлан hууринда 1901 ондо түрөө, «Коминтерн» колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Самбуев Сультум, Утаатада 1897 ондо түрөө, Джидостройн барилга дээрэ хүдэлжэ байгаа;

Бандеев Сультум, Хужар hууринда 1887 ондо түрөө, «Коминтерн» колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Дамбаев, энэмнай мүн **Бальжанов** Еши Бальжанович, Хужар hууринда 1901 ондо түрөө, «Интернационал» колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Шанзапов Самбу, Ёнгорбойдо 1899 ондо түрөө, тэндээ ажаhуужа байгаа, таряашан;

Утаин Аюша, Дабаан hууринда 1862 ондо түрөө, тэндээ ажаhуужа байгаа, таряашан;

Зуйконов Ширап, Дабаан hууринда 1903 ондо түрөө, «Интернационал» колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Жимбеев Ширап, Арга hууринда түрөө, Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Поднаков Дарма, Далахай hууринда 1860 ондо түрөө, тэндээ ажаhуужа байгаа;

Цыденжапов Цыден, Далахай hууринда 1895 ондо түрөө, Кагановичой нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байгаа;

Ранчаков Цырен, Далахайдэ 1872 ондо түрөө, тэндээ эхин hургуулиин харуулшанаар хүдэлжэ байгаа;

Дарасв Доржо, Хужар hууринда 1890 ондо түрөө, «Коминтерн» колхоздо хүдэлөө, Кресткомой түрүүлэгшэ байгаа;

Энэ голхоролто список соо дурдагдаhан эрхэтэд автономито республикын тэрэ үеын хүтэлбэрилэгшэд байhан Ербанов, Доржиев, Дампилон болон бусадай хүтэлбэри доро Буряад орондо тэрэ үедэ байгуулагдаад байhан революцида эсэргүү, буhалгаата эмхиин филиалда хабаадана гэжэ гэмнэгдэhэн юм.

Хадаев, Найданов, Дармаев болон бусадые гэмнэhэн тобшолол соо Японой СССР-тэ добтолон орохо сагые ойртуулаад, эзбсэгтэ буhалгаа хэжэ, Совет засагые унагааха hэдэлгэтэй байгаа, СССР Япон хоёрой хоорондо дайн заал hаа болохо гэhэн идхалгын хүдэлмэри зоной дунда ябуулдаг байгаа гэжэ бэшээтэй. Мүн хүдөө ажахыда аха аргаараа хоро хээ, СССР-эй Верховно Соведэй hунгалтада бэлдэлгын үедэ өөhэдынгөө нэгэ үзэл бодолтойшуулые засагай зургаануудта оруулхын тулада депутадуудта кандидадуудай нюуса список соо ламанарые болон нюдарган баяшуулые оруулаа гэhэн гэмнэлгэ хэгдэhэн байна.

Буряадай АССР-эй Гүрэнэй Аюулгүйн комитет хардалгада ороhон эрхэтэдэй түрэлхидэй мэдүүлгээр эдэ бүхы 46 хүнэй архивта ороhон уголовно хэрэгүүдээрнь нэмэлтэ мүрдэлгэ дахинаа хэжэ, Буряад-Монголой АССР-эй НКВД-гэй гурбанай гэмнэлгэ үндэhэгүй, хуулита бэшэ байгаа гэжэ тоолоhон байна.

Тэрэ үеын мүрдэлгын органуудай хүдэлмэрилэгшэд социалис хуули ёhые бүдүүлигээр хазагайруулhан (хаалтада байhан хүнүүдтэ хүсэ хэрэглэhэн, баалаhан байна), мүрдэлгын материалнуудые зорюута ондоо болгоhон байгаа гэжэ нэмэлтэ мүрдэлгэ харуулаа. НКВД-гэй хүдэлмэрилэгшэд тэдэнэрэй социальна үг изагуур тухай саарhа бэлдэхэдээ, нюдарган баяшуул, ламанар гэжэ бултыень нэрлэhэн байха юм. Харин үнэн дээрээ тэдэнэрэй олонхинь үгытэйшүүл ба дунда шадалтан байhан байна.

Уголовно хэрэгүүдэй материалнууд соо харахада, тушаагдаhан эдэ эрхэтэдэй олонхинь имэ хүндэ гэмнэлгые таhа арсаhан байха юм. Зарим нэгэн зэмээ мэдэрхэ баатай болоошье hаа, тодорхой харюу үгөөгүй байна.

Тиихэдэ гэршэнэрэй хэлэhэн үгэнүүдшье мүн лэ худал хуурмагаар ормоглогдоо. Зариман хашуулжа байжа протоколдо гараа табихадаа, юунэй түлөө табиhанаашье мэдэхэ аргагүй байгаа.

Захааминай районой дэбисхэр дээрэ 1937—1938 онуудта революцида эсэргүү ямаршье эмхиин байгаагүйнь элирүүлэгдээ hааб даа.

1937—1938 онуудта сүүдлүүлэгдэhэн БМАССР-эй партийна болон совет хүтэлбэрилэгшэдэй хэрэгээр хэгдэhэн нэмэлтэ шалгалтын дүнгөөр панмонгол эмхиин Буряад орондо байгаагүйнь үнэн болон батадхагдаа бэлэй. Тиин СССР-эй Верховно Сүүдэй Сэрэгэй коллеги 1955—1957 онуудта Ербанов, Доржиев, Дампилон болон бусад тэрэ үеын республикын хүтэлбэрилэгшэд сагааруулагдаhан байха юм.

Буряадай АССР-эй прокуророй гүйлтаар Буряадай АССР-эй Верховно Сүүдэй Президиум Хадаев, Найданов, Дармаев болон бусадые (хамта 46 хүн) мүн лэ сагааруулhан байна.

И. ГРИШИН,
Буряадай АССР-эй прокуророй ахамад туhалагша.

...АН ЖЭЛЭЙН ...БХАЛАНТА ...АЙНДЭР

...шэнэ байдал мандуулха, тэрэ... ажалша малша арад зондонь ... талаар 1930 оной апрелиин ... гаргаhан «Хамтын ажалша» гэжэ ... дүүргэhэн байха. Үе сагай ... түйрмкай түрүүшын хэблэл хэ... хэлгэбэшье, урдахи уг зо... үүргээ яhала урагшатайгаар «Хамтын ажалшаhаа» эхи абаhан ... газетэ эдэ үдэрнүүдтэ жаб... наhаяа гүйсэжэ, округой оло... айлhоо ерэhэн айлшад энэ ехэ ... баясхалангай оршон байдал...

...правда» газетын редактор Б. Ц. ... хэблэлэйнгээ 60 жэл соо гата... тухай дэлгэрэнгыгээр сугла... зуураа, газетынгээ хубил... үедэ бүтээжэ байhан ажал ... бэелүүлхэ зорилго тухай он...

...обкомой секретарь Н. В. ...нская правда» газетын 60 жэ... ерэжэ, округой журналист... хүдэлмэрилэгшэдые энэ ... үнэн зүрхэнhөө амаршалаад, ... организациин зүгhөө Хүн... барюулба. Партиин Агын ... нэгэдэхи секретарь В. И. Мака... правда» газетын коллективые ... амаршалаад, эдэбхитэй хэ... Хүндэлэлэй грамота... Окружной Соведэй Прези... РСФСР-эй арадай депутат ... окргүйсэдкомой түрүүлэгшэ ...шиев гэгшэд удаадань соёлой ... дээрэ гаража, Агынгаа хэб... ...гшэдые дулаахан үгэнүүдээр ... баярай бэшэг барюул... окргүйсэдкомой зүгhөө эдэбхитэй ... Хүндэлэлэй грамотаар шаг... «Агинская правда» газетын, коллективүүдтэ окргүйсэдком 2 ... мүнгэ бэлэг болгон барюулба. ... райкомой нэгэдэхи секретарь,

РСФСР-эй арадай депутат Б. А. Пахтанов, партиин Дульдаргын райкомой нэгэдэхи секретарь Д. Т. Тумунбаяров, партиин Могойтын райкомой хоёрдохи секретарь Б. Ц. Жамбалдоржиев гэгшэд Агын хэблэл тухай амаршалгын hайн hайхан үгэнүүдые хэлэбэ.

«Агинская правда» газетэ 60 жэлэй туршада олон журналистнуудые хүмүүжүүлhэн габьяатай. Хурдан ухаагаа, хурса гуурhаяа элсүүлэн, бурьяалма ажабайдалаа үнэншэмэ зүбөөр зураглан харуулдаг, алдуу эндүүгээ, али болохо дутагдалнуудаа нюунгүй бэшэдэг журналистнууд округой гол хэблэлэй оршондо олоор урган гаранхай. Өөрынгөө жэнхэни уурхайhаа далижан дэгдэжэ, холо ойрын нютагуудай хэблэлэй газарнуудта ажаллажа байhан нүхэд ерээ.

«Правда Бурятии» газетын корреспондент Ч. Д. Гомбоин, «Забайкальский рабочий» газетын корреспондент Ю. К. Нестеренко, Дульдаргын районой «Ленинец» газетын редактор Б. Б. Болотов, Карымскын районой «Красное знамя» газетын редактор Р. Ф. Шавёлкина, «Толон» газетын редактор Ц.-Д. Г. Гонгоров, Нерчинско-Заводской районой «Советское Приаргунье» газетын редактор Ю. А. Мануев, Могойтын районой «Восход» газетын харюусалгата секретарь Б. Д. Батожалсанов гэгшэд тэдэнэй тоодо оролсоно.

Май hарын урин дулаахан тэрэ үдэр «Агинская правда» газетын үмэнэ амаршалгын нилээд олон үгэнүүд хэлэгдээ. Мүн захяа заабаринуудшье дурдагдаа. Эдэ бүгэдэ тухай баринииень хөөрэжэ, тухандань хүрэхын аргагүй. Гэхэтэй хамта «Агинская правда» газетын коллектившье урдань өөhэдтэнь хүдэлhэн аха нүхэдөө, хүдэлмэришэн болон хүдөө бэшэгшэдээ 60 жэлэйнгээ баяр дээрэ ёhолон хүндэлhэн, тэдэнэй хэблэлэй хүгжэлтэдэ оруулhан аша габьяа тухай дулаахан үгэнүүдые хэлэhэн, дурасхаалта бэлэгүүдые барюулhан байна. Мүн Агын хэблэлэй алдарта ветерануудта зорюулагдажа, округой уран бэлигтэнэй хүсөөр хатар таансанууд, хүгжэм дуунууд зэдэлээ. Тон шухаланъ гэхэдэ, «Агинская правда» газетын 60 жэлэй ойн баярые хубаалдалсахаяа округой соёлой байшангаар дүүрэн зоной суглаарhые харахадаа, нютагайхидтамнай хэблэлэй хэды үндэрөөр сэгнэгдэдэгые мэдэрээ hэм. Мүн округой гол хэблэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй урдахи харюусалгаяа ойлгодогыень ойн баярай суглаанай үедэ бүри элеэр тухайлхаар байгаа.

Б. ГАРМАЖАПОВ,
манай корр.

Театр

Харагшын hанамжа

Үгэеэ hайнаар хэлэжэ hураг лэ!

Х. Намсараевай нэрэмжэтэ академическэ театрайхид «Сансарын хүрдэ» гэжэ гурбалжан зүжэгүүдэй нэгэдэхи хэhэг болохо «Үнгэтэ юртэмсэ» гэжэ мэдээжэ уран зохёолшо, журналист Михаил Батоинай бэшэhэн зохёолоор найруулhан зүжэг олондо харуулба.

Хубилган шэнэдхэлгын энэ үедэ театр урданайхида орходоо ондоо шанартай зүжэгүүдые табижа эхилhэниинь hайшаахаар байна. Юун бэ гэхэдэ, имэ гүн гүнзэгы удхатай, буряад зоной абари зан харуулhан, ажабайдалай али бүхы хёморолдоон соо хүн боложо түрэhэн hүлдэеэ наринаар сахиха hургаал зааhан зүжэгүүд урда тээнь байгаагүй гэхэдэ, ехэ буруу болохогүй хаш даа.

Бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ амидаржа hууhан ехэ, бага яhатан гансал нюур шарайгаараа бэшэ, харин ухаан бодолойнгоо гүйсөөр, абари заншалаараа ондо ондоо ха юм. «Урданай юумэн ула болобо» гэлдээд, сахижа ябаhан гуримаа алдажа, сээрлэжэ ябаhан ёhоёо мартажа, ехэ алдуу эндүү хэжэ байhан байнабди гэжэ мэдэрhэмнай шанартай. Энэ үетэй дуун дууряан гараhан «Үнгэтэ юртэмсэ» гэжэ зүжэг hонирхомоор харагдана.

Минии hанахада, найруулан табигша режиссер С. Хажитов зүжэгэй удха шанарые элирүүлэн гаргаха гэжэ оролдоо. Энэ зүжэг минии хоёр нюдөөрөө хараад, хоёр шэхээрээ шагнаад, энэ лама тэрэ ламаяа мэхэдээ оруулаа гэжэ хөөрэлдэхэ бэшэ, харин хүн бүхэнэй улаан зүрхэ хүдэлгэhэн хуби заяан тухай бодол түрүүлhэн хүбшэргэтэй гэжэ hанахаар.

Зүжэг үшөө заhагдаха, мүлигдэхэ юм бээзэ. Театрай репертуарта ута наhатай ябаг гэжэ үреэхэ байнаб.

Игээд хоёр гурбан үгэ үшөө саашань хэлэбэл, имэ байна.

Театрай зүжэгүүдые яhала хараха гэжэ оролдодог хүнби. Илангаяа «Бальжин хатан» «Үнгэтэ юртэмсэ» хоёр анхаралдам хадуугдаа. Ушарынь гэхэдэ, ёhотой буряад хэлээр бэшэhэн зүжэгүүд. Шэхэнэй шэмэг болоhон нугалбари hайхан мэдүүлэлнүүд, оньhон үгэнүүд, орёо хурса шоглол түрэл хэлэнэймнай баялигые hөлонготуулан харуулна. Гансал артистнуудаймнай дуугаржа бирахагүйнь харамтай. Үгын хүсөөр бэшэ, харин наадаха маягаараа артистнууд эндэ зүжэгүүдые гаргана.

hүлэмхи hулаар дуугархадань, холо hууhан хүнhөө байтагай дүтын hууринуудай хүнүүд үгэнүүдыень дууланагүй, ойлгоногүйл. Урданай артистнуудые hанахада, ямар гоёб даа! М. Степанова, Ч. Генинов, Н. Гендунова, С. Уладаева гэгшэд манай театрай шэмэг болоhон алдар солото зомнай. Түрүүшын hандалиhаа, hүүлшын hандали хүрэтэр мүнгэн хонхын жэнгирээн шэнги, бүхы хэлэhэн үгэнүүдынь элихэнээр соностожо байха.

Игэжэ дуугаржа шададаг болоо hаань, залуу артистнуудта, хэжэ ябаhан хэрэгтэнь ехэ шанартай байха байгаа бэшэ гү?

Зүжэгэй хэлэн ябаган хөөрэлдөөн хоёр тон ондо ондоо шэнжэтэй гээшэ ааб даа. Баhа зүжэгшэ артист байhан хойноо тайзан дээрэhээ «пүлшэгэнэжэ» байха гээшэмнай таарамжагүй байна. Мүнөө үедэ хэлэ бэшэгээ hэргээхэ гэжэ ехэ оролдолгын хэгдэжэ байхада, артистнарай тодо hайнаар, тоб байса дуугаржа шадаха гээшые удха шанартай, хүн бүхэнэй зүб дуугаржа hураха хэрэгтэ нүлөөтэй гэхэ байнаб.

Энэ талаар театрай хүдэлмэрилэгшэд анхаралаа табижа, уран бэлигээ улам hэргээхэ, үгэеэ hайнаар үгүүлжэ hураха гэжэ найдаад, ажалдань амжалта, ажабайдалдань жаргал хүсэе.

Д. ГАРМАЕВА.

бэлэгүүдые барюулhан, концерт харуулhан магтаалтай.

Ажаhуудаг газарнуудтаа модо hуулгаха, болбосон түхэлтэй болгохо хүдэлмэридэ олон пионернүүд хабаадалсаа.

Бүхэсоюзна субботнигто эдиршүүл эдэбхитэйгээр хабаадаа. Жэшээнь, 32-дохи, 20-дохи, 3-дахи, 46-дахи hургуулинуудай пионернүүд түмэрэй хэядhа ехээр суглуулаад, мүнгыень В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ Хүүгэдэй жасын Буряадай отделениин счёдто оруулба.

Артегтэ болохо Бүхэсоюзна слёдто манай республикаhаа 8 делегат хабаадаха байна. Улаан-Үдын 4-дэхи hургуулиин 8-дахи классай hурагша (З. Космодемьянскаягай нэрэмжэтэ пионерскэ дружина). Аня Леонова делегадуудай тоодо оронхой.

Улаан-Үдын 2-дохи hургуулиин дружина 11 отрядтай, 600 пионертэй. 7-дохи классто hурадаг Денис Гармаев эдэбхитэй пионер юм.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. З. Б. Топская Аня Леонсватай хөөрэлдэжэ байна. 2. Пионер Денис Гармаев. 3. Ленинэй нэрэмжэтэ үйлсэдэ оршодог пионернүүдэй байшангай үүдэндэ.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

ПИОНЕРНҮҮД СҮЛӨӨГҮЙ

...майн 19-нэй үдэр ...мдэглэhэн пионер... сүлөөгүйнүүд бо... ...энь доро үгтэhэн ... элирнэ.

...Советскэ районой ... нэрэмжэтэ пионернүүдэй байшанда элдэб янзын 26 кружок хүдэлжэ байдаг юм. Тэдэ кружогуудта 1318 үхибүүд ябадаг. Тиихэдэ 39-дэхи, 8-дахи, 37-дохи, 9-дэхи, 4-дэхи hургуулинуудай, тэдэнэй тусхай клубуудай бааза эндэ оршоно.

Серовой нэрэмжэтэ пионернүүдэй байшангай директорээр РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник, Советскэ районой Соведэй арадай депутат З. П. Топская 16 жэлдэ ажаллажа байна.

Железнодорожно райондо Ш. Рудневагай, Октябрьска райондо Постышевой нэрэмжэтэ пионернүүдэй байшангууд бии гээшэ ааб даа.

Манай Буряадай бүхы пионернүүд республиканска 9-дэхи слётдоо hахы-hалаг бэлдэжэ байнхай. Тэрэнь байгша оной июниин 7—10-най үдэрнүүдтэ болохо. Гадна 1990 оной сентябрь hара соо Пионернүүдэй бүхэсоюзна 10-дахи слет Артегтэ зарлагдаха юм.

Илалтын 45 жэлэй ойе угтуулан, манай пионернүүд аргагүй ехэ хүдэлмэри ябуулhан байна. Шефтээ абаhан ветерануудаа мартадаггүй, тэдээндэ гарай

ТАСС: ТОБШО hОНИН

ЭРХҮҮ. Байгалай баруун тээхи нютагуудта хаа-хаанагүй хартаабха hуулгажа захалаа. Энэ ургамалай плантациие хаhаха гэжэ түсэблэhэн ажахынууд, худалдан абалгын шэнэ сэнгүүдэй тогтоогдоходо, түсэбүүдээ хубилгаhан байна. Урдахи жэлнүүдтэл адли, область соо хартаабхын поли 20 мянган шахуу гектар эзэлхэ юм. Бардам хүрэхөөр ургаса абажа, томо хото городуудай хүн зониие хангаха, мүн хүршэ Яхадта эльгээхэ гэжэ таряашад хараална.

ЮЖНО-САХАЛИНСК. Эндэ боложо үнгэрhэн түүхын-хизаар ороноо шэнжэлгын конференци «А. П. Чехов ба Сахалин» гэhэн темэдэ зорюулагдана. Эгсэ 100 жэлэй саана холын аяншалгада ябаhаниинь тэрэнэй зохёохы ажал ябуулгада ехэ нүлөө үзүүлhэн байгаа. Хаанай сүлэлгэдэ ябаhанай hүүлээр Чеховэй бэшэhэн «Сахалин арал» гэhэн ном тэндэхи ажабайдалые элишэлэн харуулhан документ болоо hэн.

ХИЛЫН СААНАhАА
ТАСС · АПН

МАРКС БОЛОН ЛЕНИНЭЙ ХҮШӨӨНҮҮДЫЕ ЗАДАЛНА

НЬЮ-ЙОРК. Йеменэй Арадай Демократическа Республикын хүтэлбэри оронoй газар дээрэ табигдаhан Маркс болон Ленинэй хүшөөнүүдые, бюстнүүдые задалха гэhэн шиидхэбэри абаба. АП гэдэг информационно агентствын Аденhаа мэдээсэhэнэй ёhоор, Урда Йеменэй засагаархид энэ түсэбөө бэелүүлжэ захалба.

НДРЙ-гэй болон хүршэ Йеменэй Араб Республикын засагаархид ниитэ нэгэн Йемениие байгуулха хараатай байhан тухайгаа 1989 оной ноябрь hарада соносхоо hэн.

ГАДААДЫН ХЭРЭГҮҮДЭЙ МИНИСТРНҮҮДЭЙ ЗҮБЛӨӨН

БАГДАД. Араб оронуудай гүрэнүүдэй ба правительствануудай толгойлогшонорой онсо яаралтай зүблөөн Ирагай ниислэл хотодо үнгэрэгдэхөөр хараалагдана. Гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй зүблөөн дээрэ энэ хуралдаанай зүблэхэ зүйлэй асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэнэ.

Еврейнүүдэй нютагаа урилжа, ниишэ ерэжэ байhан тухай, Ливандахи байдалай доройтон уналга тухай, Израилиин булимтаран эзэмдэhэн араб газар нютагуудта палестинынхидай хэhэн буhалгаан тухай, мүн Ирагые заналжа байhан баруунай оронуудай харата ябуулганууд тухай асуудалнууд араб оронуудай хүтэлбэрилэгшэдэй гол анхаралда табигдахаар хүлеэгдэнэ.

Гадна араб оронуудай социально-экономическа байдалай асуудалнууд зүблөөн дээрэ гүнзэгыгөөр зүбшэн хэлсэгдэхэ юм.

МЕНЕДЖЕРНҮҮДЫЕ БЭЛДЭЛГЫН ПРОГРАММА

НЬЮ-ЙОРК. США-гай университедүүдтэ, колледжнүүдтэ совет менеджернүүдые hурган бэлдэхые американ олохон корпорацинууд хүсэнэ гэжэ аралжаа наймаанай бүлэгөөрхидэй «Уолл-стрит джорнэл» газетэ бэшэнэ. Тэрэнэй сэгнэhэнэй ёhоор, hаяар совет мэргэжэлтэд американ томо ехэ hуралсалай эмхи зургаан бүхэндэ hураха байна. Хойшодоо хамтын предприятинуудые байгуулха, США-да худалдаа наймаанай холбоо барисаае hайжаруулха талаар ехэ оролдолгонуудые гаргажа шадаха байна. Эдэ hургуулинуудта совет мэргэжэлтэд hурахадаа, предприятинуудые хүтэлбэрилгын американ дүй дүршэлдэ бии байhан шухала юумэ ойлгожо абаха, дэлгүүрэй экономико шэнжэлхэ байна гэжэ газетэ бэшэнэ.

АЮУЛГҮЙН СОВЕДЭЙ ЗАСЕДАНИ

НЬЮ-ЙОРК. Дэлхэй дээрэ уласхоорондын амгалан тайбан ба аюулгүй байдал хангахын түлөө харюусалгатай энэ шухала зургаанай — ООН-ой заседанида хабаадахаяа ООН-ой Генеральна секретарь Х. Перес де Куэльяр, Аюулгүйн Соведэй гэшүүн 15 оронoй делегацинууд Женевэ ошобо. Дүтын Зүүн зүгтэхи түгшүүритэй байдал, тусхайлбал, Израилиин булимтаран эзэмдэhэн нютагуудай байдал тэрээн дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхээр хараалагдана. Аюулгүйн Соведэй заседани үнгэргэхын тула Нью-Йоркдохи ООН-ой штаб-байшан бэшэ, харин Женевэ шэлэгдээ. 1988 онойхидол адли, ООН-ой гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ Ясир Арафадта визэ үгэхэеэ Холбоото Штадууд арсахадаа болохо гэжэ айhан дээрэhээ Женевые шэлээ бшуу.

Аюулгүйн Соведэй тогтоолой проект зохёогдожо байна. Булимтаран эзэмдэгдэhэн газар нютагуудта адаглалгын ба хиналтын хүдэлмэри ябуулхын, мүн Израилиин харата хэрэгүүдhээ палестин хүн зониие хамгаалхын тула ООН-ой тусхай арга зохёохо гэжэ тэрээн соо хараалагдана.

(ТАСС)

3. ДҮНШЭНДЭ, ЧИНГИС ХААНАЙ БУНХАНДА

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь майн 29, 30-най номернуудта).

Үглөөгүүр эртэ бодобобди. Хүх-хотоһоо мүнөөдэр одоол гаража, Ордос гэхэ гү, али Ехэ-Зуу аймаг ошохо байгаабди. Тэндэ Чингис хаанай бунханда (онгондо) ошохо, Дүншэн хотодо хонохо гэлсээ һэмди. Түмэдэй талада гараад, Далан хара уула гэжэ ёрогор ёрогор оройнуудтай нилээн үндэр хадануудай хажуугаар Туан жолоошомнай «Ниссан» машинаараа табилуулна.

Харгыдаа Зүүн-Хушуун, Бугата хотонууд соогуур гараабди. Зүүн-Хушуун гээшэнь Түмэд хошуунай түб, Бугатань (хитадаар Баотоу) Үбэр-Монголой тон томо хотонуудай нэгэн байба. Эндэ 1 миллион 600 гара мянган хүн ажаһууна. Советскэ Союзай туһаламжаар баригдаһан Ази соохи эгээл томо металлургическа комбинадуудай нэгэн Бугатада амжалтатайгаар хүдэлжэ байдаг юм байна. Иимэ томо комбинадай эндэ байгаашье һаань, тойронхи байгаалида муу нүлөөн үзүүлэгдэнэгүй янзатай. Энээниие хоёр нюдөөрөө хараһан байнабди.

Бугатаһаа саашалха бүримнай байгаалишье, оршон тойронхи дайдашье ондоо шэнжэтэй болоно хэбэртэй. Харахаар байтар шииг нойтон ехэ болобо. Газарай зүһэ, үнгэнь хайшааб даа шаргал болохо юм. Тиигэһээр хаягдаад һандаржа байһан фанзанууд, бусад барилганууд харагдадаг болоо һэн. Эдэнэр бултадаа уһан соо байна гү гээд һанахаар аад, газаань шара шабар лэ харагдахадал гэхэ юм. Удангүй юумэн хуу эли болобо. Бишыхан тосхоной хажуугаар годируулан, нэгэ добые тойрон гарахадамнай, шаргал булангиртай уһаяа туужа байһан айхабтар ехэ мүрэн урдамнай харагдаба.

Эрдэм-Түгэснай шангаар энеэгээд: «Харыт, Хатан мүрэн! Хитадаар Хуанхэ!»— гэжэ хашхарба. «Ай даа, иимэл ха юмши, газар дэлхэйн эгээл ехэ мүрэнүүдэй нэгэн, агуу ехэ Хатан мүрэн! Хуанхэ! Яаһан һонин гээшэб! Эндэ, дээдэ урасхалдаа иимэ үргэн ехэ байһан мүрэн доодо урасхалдаа хайшаа гээшэб?»—гээд би бодобоб.

— Мүнөө Хатан мүрэниие гаталхамнай. Урдань хүүргэнь бага, хүндэ байгша һэн. Энэ хабартаа Хатан мүрэмнай айхабтараар дошхоржо, тон ехээр үерлөө. Одоол горитойхон дайда уһанда абтаа даа. Тиигээд лэ үерэй болоһон газарһаа зониие бултыень зөөлгэбэ ха юм. Саашадаа Хатан мүрэндэ дүтэ наашашье сэлеэн, һууринууд харагдахаяа болихонь ха,— гээд Эрдэм-Түгэс дуугарна.

Хүүргэ дээрэ гарабабди. Тиихэдэмнай урдамнай бүүдхэ харагдаад, Туан жолоошомнай 10 юань тэндэ һууһан хүндэ һарбайба. Хатан мүрэн дээгүүр гарахадаа, мүнгэ түлэдэг байна. Манай эндэ одоол гайхалтай байха һэн. Хэн, хэзээ, хаана хүүргэ дээгүүр гараһанайнгаа түлөө мүнгэ түлөө юм? Үзэгдөөгүй ааб даа.

Энээнһээ һабагша абан хэлэхэдэ, Хитадта юумэн үнэтэйшэг байна. Иланга үдэр бүри хэрэгтэй болодог юумэн манайхиһаа үнэтэй. Метрогоор ябахада, 30 мүнгэтэ, килограмм хилээмэн 2 юань шахуута, харин тоһон юундэшьеб 20-ёод юаньта гэхэ мэтэ. Харин алба хэдэг зоной салин тон бага байха юм. Онсолходо, юрын корреспондент зуугаад юань абана...

Тиигэһээр Хатан мүрэн арадамнай үлэбэ. Саашаа ябаха бүримнай харгымнай өөдөөл абирна янзатай. Гэнтэ харгы дээрэмнай манан буугаад, жэжэхэн унжагай бороо ороходол гэнэ. Одоо хорёод метрэй зайдал юумэн харагдана хэбэртэй. Тиигэн гэһээнь харгымнай ямаршьеб гүнзэгы жалга, агы нүхэнүүдэй дундуур годирдог боложо, зосоомни айдаһан хүрэхэдэл гээ һэн...

Нюдөө аняад ябатараа, һажад гэһэн байгаа хаб. Гэнтэ мэдэхэдэмни, машинамнай үргэн гол соо орошоод ябаба. Эндэ манай урда бороо ороо хэбэртэй, Бүрхэг, шиигэй амитай байба. Тиигэжэ ябатараа, Туан жолоошомнай хитадаараа юун тухайб даа ехэ түргэнөөр дуугаршаба.

Бидэнэрэй харахада, урдамнай хэдэн арбаад машинанууд обоорошоод байба. «Улаан мүрэн гол гээшэ. Еһоор һабагүй гол. Бороогой орохолоор гарахын аргагүй шахуу болодог юм»,— гэжэ Эрдэм-Түгэс һанаагаа ехэл зобоһон янзатай дуугарба. Бидэнэрэйшье һанаамнай зобоо ааб даа. Чингис хаанай бунханай хажууда шахуу ерээд һөөргөө бусаха болоо һаа, голхормоор һэн.

Туан жолоошон Эрдэм-Түгэс хоёрнай урагшаа ошожо хараба, бусажа ерээд, арбаад минута соо арсалдаба. Туан һуушахабди гээд ябахаяа арсана хаш. Харин Эрдэм-Түгэсын нүгөөдэдөө ехэ эдэбхитэйгээр юушьеб ойлгуулхые оролдоно.

Машинанууд олошоржол байна. Харин велосипедээр, мотоциклаар ябагшад яһалал нүгөө эрьедэнь гарана хаш. Юрэдөө, Хитад орондо эгээл ехээр хэрэглэгдэдэг транспорт хадаа велосипед юм. Харгынууд дээрэ, тосхон, һууринуудай хотонуудай үйлсэнүүдтэ велосипедээр ябаһан зон одоо олон байдаг даа. Гадна газарһаа нэгэ метрһээ халта үндэр бишыхан трактортай, элжэгэ, тэрээнһээ балайшье томо бэшэ мори унаһан зон баһал олоор дайралдадаг байна. Велосипедээ унаад, эндэхи зон хаанашье ошодог гээшэ ха гэжэ эжэлүүдгүй һанахаар юм.

Машиныгаа байраһаа хүдэлхэдэнь, хайшаа ябагшааб гээд адагланаб. Улаан мүрэн гол тээшэ ошоходонь, талаантай байһайбди гээд бодоноб. Эрдэм-Түгэсэй шадамар ударидалга доро бидэнэр нүгөө эрьедэнь гаража, һанаамнай амарба.

Дүншэн хотодо хүрөөд, гостиница соо орожо, нэгэ бага амараад, замаа үргэлжэлүүлпэбди.

Чингис хаанай наһа бараһан хойно дархад гэжэ угай монгол угсаатанда онгон-һүлдыень сахижа, хамгаалжа абаха гэжэ даалгагдаһан юм ха. Тиигээд лэ эдэ олон зуун жэлнүүдэй турша соо тус хүндэтэй, нангин уялгаяа дархад жэншэдгүй һайнаар дүүргэжэ ябаа. Тэдэнэр мүнөө болотор бунханиие тойроод һууна. Хари зониие дундаа оруулха ехэ дурагүй юм байна.

Чингис хаанай һүлдэ урдань гурбан һэеы гэр соо сахигдадаг байгаа. 1953 ондо Үбэр-Монголой мэдээжэ ударидагша Улаан-Хүү (хитадаар Олан Фу) Мао Цзэдунтай үгээ ойлголсожо, бунханай бүхэли комплекс барюулаа. Эндэ онгон-һүлдэһөө гадаа хуушан монгол гар бэшэгэй болон Чингис хаан тухай номуудай выставкэ бии.

Бунханай бүхы талмай 55 мянган дүрбэлжэн метр. Монгол һэеы гэр мэтээр баригдаһан гурбан байшан бунханай гол барилга юм. Дундахи байшангынь 26, баруун хажуугайхинь 23, зүүн талынхинь 20 метр үндэртэй. Байшангуудай оройнь хүхэ, шара шэрээр ехэ тааруу зохидоор шэрдэгдэнхэй.

Дунда байшан соонь ороходо, сагаан гантигаар хэһэн Чингис хаанай дүрсэ һүрөөтэйгөөр харагдана. Саашаа ороходомнай, гурбан монгол һэеы гэр байна. Дундахи соонь Чингис хаанай, зүүн хажуугайхидань Хулан хатанай, баруун тээхи соонь Бортэ хатанай онгон-һүлдэнүүд хадагалаатай. Эндэл зон ходо ерэжэ һүгэдэн мүргэдэг юм ха.

Гадна эндэ Чингис хаанай дүүнэр болохо Хасарай, Бэлгүүдэйн, Тулын, гурбадахи хатаниинь байһан Исүйгэй, Тулын хатан Эштүүгэй онгонууд мүн лэ бии. Гурбан байшангуудай ханада Чингис хаанай ажабайдалай тон шухала үйлэ хэрэгүүд уран гоёор, ялагар һайхан шэрээр зурагданхай. Тус зурагай юрэнхы талмайнь 150 гаран дүрбэлжэн метр болоно. Баруун хажуугайнь байшангай ханадахи зураг дээрэ Чингис хаан һууна. Хоёр хажуугаарнь хатадынь, дүүнэрынь, хүбүүдынь, басагадынь, темнигүүдынь жэрылдэнэ. Хаража ябахада, айхабтар һүрөөтэй юм байна.

Бидэнэрые дахуулжа, Чингис хаанай бунхан тухай тон һонирхолтойгоор хөөрэжэ харуулһан Сэргэлэн гуайда үнэн зүрхэнэй баяр хүргөөд, хүндэтэ айлшадайнь дэбтэртэ талархалаа мэдүүлэн, хани халуун үгэнүүдээ бэшээд, һөөргөө Дүншэн хотоёо бусажа, амархаяа, хонохоёо бидэнэр зорибобди...

Дүншэн хадаа зуугаад мянган хүнэй ажаһуудаг хото юм. Эндэхи гостиницын ресторан соо бидэ һонин юумэ үзэбэбди. Юуб гэхэдэ, энээнһээ урид гол түлэб хитад эдеэ эдижэ ябаабди. «Муу хүн эдиһэн тухайгаа хөөрэдэг» гэгшэ. Зүгөөр энээн тухай халта тогтохоор гээшэ ха. Яһала томо түхэрееэн столой тэг дундань эрьелдэжэ байдаг түхэреэн хабтагай байна. Тэрээн дээрэ бүхы эдихэ юумэн табигдана. Хүн бүхэн үнөөхи хабтагайгаа эрьелдүүлээд, дуратай юумэеэ абажа эдидэг юм.

Хитад эдеэн тухай нилээн ехэхэн ном бэшэхээр хаш. Ургамалаар, мяхаар, үндэгөөр, талхаар, һүөөр, загаһаар, далайн элдэб ургамалнуудаар болон амитадай мяхаар шанаһан, сонгооһон, шараһан, дабһалһан юумэн табигдана. Юу хэлэхэб: заримыень һайхашаагаабди, нүгөөдүүлыень аман соогоо хэхын аргагүй байгаа. Гахайн тагалсагуудые, үхэрэй һүүлнүүдые, манай хараа үзөөгүй ургамалнуудай үндэһэнүүдые яаһан амтатайгаар шанана гээшэб? Барайгар, шара будаа, бууза, хушуур, ментори гэжэ нэрлэгдэдэг таһалагдаһан талхан... Эдэнь бидэнэртэ танил.

Харин энээнһээ тад ондоо юумэ гурбадахи хоногтоо үзөөбди... Урдашни багахан пеэшэн шэнги түмэр түхеэрэлгэ асараад табихадань, гайхаһамнай ойлгосотой ааб даа. Тэрэ хооронд-доо хоолойдол адли юумэтэй. Доодо хажуудань гал носоно. Хоолойдол адли юумые тойроод, уһан бусална. Түүхэйгээр асарагдаһан мяха, таһалагдаһан талха, нарииханаар хэршэгдэһэн крахмал, капуста хэжэ, өөрынгөө дуран соо шанаад, эдижэ үзэһэн байнабди. Энэ хадаа монгол угсаатанай хоол гээд бидэнэртэ ойлгуулаа бэлэй. Яһала амтатай байгаал даа.

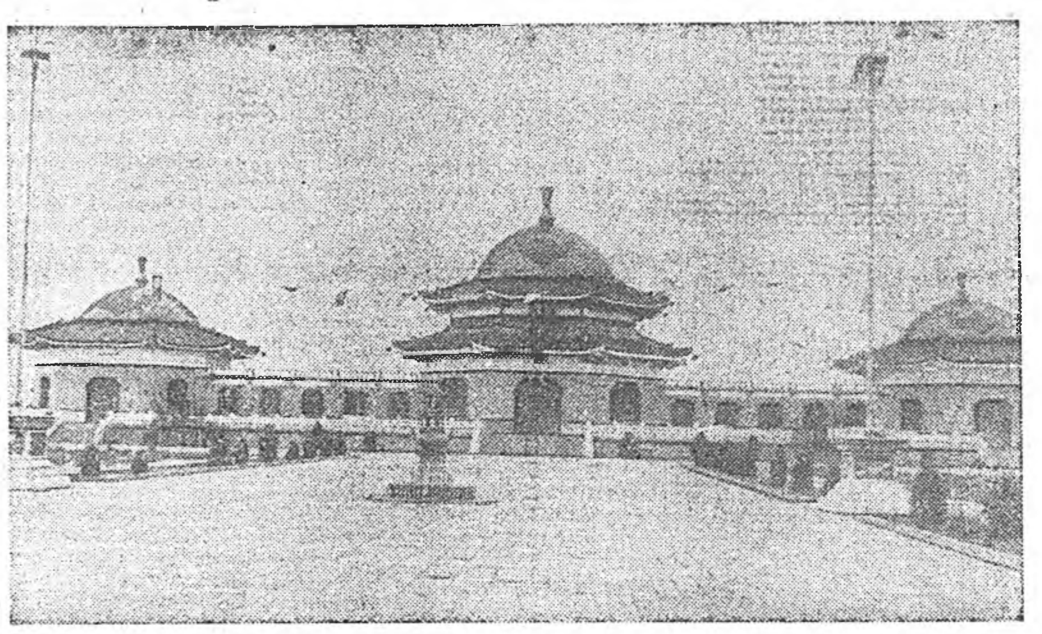
Зай, Дүншэн хото ерэхэдэмнай, Эрдэм-Түгэс гуаймнай эндэ удаан хүдэлөөб, нютагни эндэһээ зуугаад модондо гэжэ соносхоод, үдэшын хоол барилган ондоохон, онсо байха гээ бэлэй.

Үнэхөөрөөшье, һонин байба. Монгол хубсаһатай хүбүүд, басагад орожо ерээд, хүхэ хадаг дээрэ мүнгэн аяга табяад, хонгёо һайханаар дуу дуулаба, бидэнэрые амаршалан хүндэлбэ. Тиихэдээ хүн бүхэндэ ондо ондоо дуу дуулаба. Энэ заншал манай буряадуудташье байһан лэ ха юм. Тиимэһээ һэргээхэ ёһотой бэшэ гүбди?

Нэгэ хэды болоод, ямаршьеб шухала юумэн болохо хэбэртэй байба. Сэбэрхэнүүд, зохидхонууд монгол басагаднай һабир-шэбир гэлдээд, үүдэн руу харадаг болобо бшуу. Удангүй тэрэмнай эрид сэлигдээд, томо гэгшын тэбшэ дээрэ өбогор мяхан, хонинной төөлэй асарагдаба. Иигэжэ Ордосой һайхан талада монгол бүхы угсаатанай эгээл дээдын хүндэдэ хүртэжэ, ехэл баясаабди, хитад эдеэнһээ нэгэ бага амараабди.

Бидэнэрэй номер номертоо тарахадамнай, газаамнай бороо орожо байба. Тиихэдэнь үнөөхи Улаан мүрэн голнай ухаандамни гансата ороо һэн. Магад, тэндэ машинамнай һуужа, удаархагүй зон аабзабди гээд һанаа ха юмбиб...

Зүгөөр үглөөгүүр бүрхэг байбашье, Улаан мүрэн гол дээгүүрээ ямаршье һаадгүйгөөр гаража, Хүх-хотодоо бусаа һэмди.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Чингис хаанай бунхан.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Дүлэтэ жэлнүүдэй баатарнууд

БРАНДЕНБУРГЫН БАРТАА ХҮРЭТЭР

Уртын ууҗам талаһаа Берлинэй түб болохо Бранденбургын бартаа хүрэтэр ошоһон Батамүнхэ Лодонов нютагтаа сууда гаранхай. Тэрэнэй харгы зам Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай гал дүлэн соогуур гараа бэлэй. Тон шэрүүн, үсэд шанга тулалдаануудай түлэг дунда, 1942 оной мартын 1-дэ Батамүнхэ Лодоновой алба хэдэг 321-дэхи стрелково дивизи Сталинград шадархи Клетская станцида ерэжэ, байлдаануудта ороо һэн.

Жэл болоод байхада, энэ сэрэг дайшалхы габьяагайнгаа түлөө гвардиин 82-дохи стрелково дивизи гэһэн хүндэтэ нэрэдэ хүртэһэн байгаа. Тиихэдэ энэ суута сэрэгэй зэргэдэ Буряадай АССР-эй, Шэтын, Эрхүүгэй областьнуудай хүбүүд ябаһан гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тэдэнэй тоодо хахадынь, тодорхойлбол, 4 мянга гаран буряад сэрэгшэд ябаа.

Дайнай газарта элдэб һонин, һанагдаагүй уулзалганууд болодог һэн. Батамүнхэ Лодоновтой нэгэ полкдо ерээдүйн буряад суута уран зохёолшо Социалис Ажалай Герой Цокто Номтоев байлдадаг байгаа. «Тэрэ хүн политрук хүн бэлэй. Нэгэтэ маанадта эдеэ асарха гэжэ машинаар ошохо һамбаандань дээрэһээ захиралта ерэжэ, манай батарей байраяа һэлгүүлээ һэн. Байһан газартамнай немецүүдэй тагнуулшад, һүүлдэ мэдэхэдэмнай нэбтэрэн ороһон байгаа. Энэ ушар мэдээгүй Цокто дээрэнь орожо ерэбэ. Нэгэ немец офицер кабинын үүдэндэ аһалдажа ерэбэ. Сокто тэрэниие буудажа унагаагаад, жолоошондоо «Гэдэргээ сухари!» гэжэ һүхирбэ. Кузоваа хяаба буудуулаашье һаа, тэдэнэр бүрин бүтэн гүйлгэлдэжэ ерээ һэн»,—гэжэ Батамүнхэ ахай энеэбхилэн хөөрэнэ.

Нэгэтэ байлдаанай газар тодорхойлон, хүршэнэртээ хөөрэлдэхэдэнь, Лодонов командирайнгаа хажууда ябалсаба. Нэгэ томо майхан руу ороходонь, үндэр хара полковник урдаһаань буряадаар «Ши хаанахинайбши?—гэжэ һуран угтаба. Хүсэд харюу үгэжэ үрдеэгүй байтарнь, сэрэгэй томо ноёд орожо, сержант Лодонов гаража ошоо һэн. «Һүүлдэ мэдэхэдэмни, тэрэ хүмни Владимир Бузинаевич Борсоев байгаа һэн»,—гэжэ Батамүнхэ Лодонов мүнөө хөөрэнэ.

—Бидэ тиихэдэ залуу даа гэжарха, гашуудахаяа мэдэдэггүй ябаабди. Гоёхошье һанаатай һэн хабди. Нэгэтэ Мице гэжэ ехэ голой хүндыдэ шабартэ халатай немецэй ашаан тэргэнүүд дээрэ буубабди. Немецүүд тэрьедэхэдээ, моридоо буудаад арилһан байгаа. Бидэ моридойнь ялагар һур зэмсэгыень һайхашаажа, тэрээгээр сабхи, бүһэ, портупэй хэжэ, дарайтар зүүгээд ябагша һэмди,—гэжэ Батамүнхэ ахай энеэн байжа хөөрэнэ.

Батамүнхэ Лодонов мүнөө хүндэтэ амаралтада гараһан, ашанараа харан, сэдьхэл тэниглэн һуудаг. Түрэл Урта нютагтаа һая болотор киномеханигаар хүдэлһэн, бүри урдань эублэлэйшье түрүүлэгшээр ажаллаа. Хэды наһатай болоошье һаа, урданай ягдагар сэрэгшын шэнжэ шарай эжэлүүдгүй харагдахал даа. Тон түрүүшын гүрэнэй хайра «Шэн зоригой түлөө» медаль Батомүнхэ Лодонов Сталинградай түлөө абаа һэн. Хоёрдохи шагналда—Улаан Одоной орденд Донец гол шадархи байлдаануудай түлөө хүртөө. Тээ һүүлээрнь «Сталинград хамгаалһанай түлөө» гэһэн медаль сэрэгшые хүсэжэ ерээ һэн. 82-дохи гвардиин дивизи хатуу шанга тулалдаануудые дабан, фронт, армиингаа түрүү зэргэдэ баруун тээшээ добтолон ябаа. Эдэ ехэ байлдаануудта шадамар, бэрхээр хабаадаһан, миномёдоо түргэн саг соо тодхон бэлдэдэг, һүүлдэнь энэ буугайнгаа командир болоһон сержант Лодоновой үбсүүе удаа дараалан, Алдар Солын 3-дахи, 2-дохи шатын орденууд шэмэглээ һэн. Польшын ниислэл хото немец сэрэгүүдһээ абаралсаһанайнгаа түлөө «Варшава сүлөөлһэнэй түлөө» медальда хүртөө. Удаань Лодонов фашис Германиин ниислэл Берлин хотые дайлан абалгада, гудамжын шуһата байлдаануудта хабаадажа, дайсанаа эшээн соонь даралсаха хубитай байгаа.

«Майн 4-дэ һэн ха. Би дивизиингээ штаб мэдээ абаашажа ябааб. Тойроод немецүүдэй агууехэ хото, картаар бодоходо 45—60 модо үргэнтэй. Гэнтэ Дугарон, Викулов, Рабжаев нүхэдтээ уулзашабаб. Хүхюуншье гээшэмнай аргагүй. Берлин унажа, манай болоһон байгаа. Булта Илалтын үдэр хүлеэһэнүүдбди. Нютагаархидни дүрэ зурагуудаа буулгаял гэжэ хэлсээд, жэрылдэн зогсобобди. Саада тээмнай Бранденбургын бартаа. Тиихэдэ энэмнай түүхэтэ документ болохо гэжэ ухаандамнайшье ороогүй һааб даа. Манай хүбүүд Европын тон түб хүрэжэ, ерээд, энеэлдэжэ байна гэжэ хүхилдөө һэмди»,—гэжэ Батамүнхэ Лодонов һанан, дурсан хөөрэнэ.

Берлин абалгын байлдаануудта хабаадаһанайнгаа түлөө Лодонов «Берлин абаһанай түлөө» медальда хүртөө һэн. Гадна Алдар Солын 1-дэхи шатын ордендо зууршалагдаа.

Энэ шагналынь 1950 гаран ондо ерэхыншье ерэхэдээ, гансал 2-дохи шатын байшоо. Тиихэдэнь, үнэн сэхэ Батамүнхэ ахай тэрэнээ һөөргэнь эльгээжэрхиһэн юм. «Дан ухаатай сэсэмни ехэдээ һэн»,—гэжэ мүнөө Батамүнхэ ахай энеэдэг.

— Бидэшье юумые үзэхысэ үзэһэн зон гээшэ аабзабди даа. Залуу үетэндэ, таанадта иимэ юумэнэй хэлтэрхэйшье бү үзэгдэһэй гэжэ хүсэдэгби. Эбтэй зетэй байха ёһотойбди,—гэжэ хуушанай сэрэгшэ үреэн хэлэнэ.

Б. ДАБАСАМБУЕВ.

Футбол

БИРАГҮЙГӨӨР НААДАА

СССР-эй «А» классай хоёрдохи бүлэгтэ наададаг футболистнуудай дунда байгша оной уулзалганууд эхилэнхэй. Майн 9-һөө хойшо дүрбэн уулзалга үнгэргэгдэбэ. Мүрысөөндэ хабаадаһан 15 командын дунда гурбан наađанай һүүлээр Шэтын «Локомотив», Новокузнецкын «Металлург», Комсомольск-на-Амуре хотын «Амур» команданууд түрүүлжэ эхилбэ. Эдэнэр бүхы наадануудаа өөрынгөө стадион дээрэ үнгэргөө юм.

Ороной футбольно командануудай дунда байгша ондо үнгэргэгдэхэ наадануудта горитой хубилалта оруулагданхай. Юуб гэхэдэ, манай зонодо эрхимээр наадаһан командануудһаа үшөө нэгэ — арбадахи зоно байгуулагдаа гээшэ. Тиигэжэ энэ зонодо Эрхүүгэй «Звезда», Находкын «Океан», Омскын «Иртыш», Благовещенскын «Амур», Барнаулай «Динамо» команданууд оруулагдаһан байна. Эдэнэрэй орондо Ангарскын «Ангара» (1985 ондо манай зоноһоо гаргагдаа), Ленинск-Кузнецкын «Шахтер» команданууд нэмэжэ оруулагдаа юм.

Ороной элдэб нютагуудта нэмэжэ бии болгогдоһон муугаар наадажа, һүүлшын һуурида гараһан 4 командын футболистнууд эдэ зононуудһаа гаргагдажа, орондонь бусад зононууд соо эрхимлэһэн команданууд оруулагдахаар хараалагдана. Манай зоноһоо хоёр команда оруулагдаха болоно.

Манай республикын нэрэ соло хамгаалдаг «Сэлэнгэ» командын футболистнууд Алас-Дурна зүгэй хотонуудта хоёр удаа шүүгдэжэ гэжэ мэдээсээ һэмди. Мүн Хабаровскын СКА-да айлшалхадаа, талмайн эзэдтэ 4:1 гэһэн тоотойгоор шүүгдэжэ ерээ. Наадаһай календариин ёһоор ,дүрбэдэхи уулзалгаяа өөрынгөө стадион дээрэ үнгэргэбэ. Манайда айлшаар Новокузнецкын «Металлург» команда ерэһэн байгаа. «Металлургын» футболистнууд манай зонодо наадажа эхилһэн сагһаа хойшо һайн наада харуулдаг, журам һайнтай команда гэжэ тодоронхой. Эдэнэр 1987—1988 онуудта зоно соогоо гурбадахи һуури эзэлжэ гараа һэн. Харин үнгэрэгшэ жэлдэ 19 командын дундаһаа дундуурхи һуурида гараһан байна.

Футболой наадаанда дуратай Улаан-Үдын ажалшад, айлшад стадион дээрэ олоороо сугларжа, түрүүшынхиеэ үнгэргэгдэһэн уулзалга һонирхон хараа. Новосибирскһээ ерэһэн республиканска категориин судья Виктор Сафроновой уулзалгын эхилһэн тухай дохёо үгэхэтэй зэргэ «Сэлэнгын» футболистнууд эрид урагшаа дабшажа, тоо нээжэрхёо. Наадаһай эхилһээр минуташье болоодүй байгаа. Командын добтологшо Александр Алферовой шанга һалхин өөдэ бүмбэгэеэ эршэтэйгээр сохижо, тоо нээхэдэ, стадиондо сугларагшад ехэтэ урмашаба. Наадаһай түрүүшын хахадта хоёр командын футболистнууд яһала һайн наада харуулаа. «Сэлэнгын» добтологшод Олег Соболев, Валерий Истомин, Александр Алферов, айлшадай Олег Полежаев, Сергей Чернов, Олег Корнеев һайн добтолго хэнэ. Айлшадай Олег Корнеев бусадһаа түргэн солбоноор добтолжо, харюугай бүмбэгэ оруулба. Энээнэй удаа манай Соболев Истомин хоёр һайн добтолго хэһэн аад, яаруугаар бүмбэгэеэ сохижо, миин һалаһаниинь харамтай байба.

Улаан-Үдынхидэй һула хамгаалгатайе һэмбаашалан, айлшадай нүгөөдэ добтологшо Сергей Чернов хоёрдохи бүмбэгэ сохижо оруулба. Эндэ командын вратарь Константин Кабунов яаха аргагүй зэмэтэй: тэрэ хэдэн метр урагшаа гаража, воротагаа эзэгүй орхёо бшуу. Энээнэй удаа айлшадай добтологшод эршээ бүришье һаа, шангадхана.

Айлшад 2:1 гэһэн тоотойгоор илажа ябаашье һаа, шангаар добтолгоёо һуладхангүй илалтаяа батадхаа бшуу. Наадаһай хоёрдохи хахадта «Сэлэнгын» футболистнууд бирагүй, һулаар наадажа, гурбадахи бүмбэгэ бартаа руутаа алдаба.

Иигэжэ наадаһай эхин хаһын дүрбэн уулзалгада «Сэлэнгэ», мүрысөөнэй таблицада һүүлшын һуурида гараба.

Үсэгэлдэр манайда Рубцовскын «Торпедо» команда айлшаар ерэһэн байна. Наадан үдэшэлэн орой дүүрээ.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

СЛЁДТО ЭРХИМЛЭБЭ

Хурамхаан һууриндa эдир түймэр сарагшадай ба харгын аюулгүйе сахиха инспекторнүүдэй слёт түрүүшынхиеэ үнгэргэгдэбэ. Эдиршүүлэй эхин эмхинүүд, районой һургуулинуудай дэргэдэ бии болгогдоһон юм.

Түймэр сарагшадай команданууд районой «Динамо» бүлгэмэй стадион дээрэ ба «Водник» клуб соо түймэр сарагшадай зэр зэмсэгүүдые яажа ашаглахаб гэжэ харуулба. Мүн түймэр унтарааха, түймэрэй аюулһаа һэргылхэ талаар тус тустаа эрдэм мэдэсээ харуулаа.

ГАИ-гай хүдэлмэрилэгшэд эдир автоинспекторнүүдэй эрдэм мэдэсые шалгажа, харгын аюулгүйе сахиха дүримые хэр зэргэ мэдэхэ байһыень тодоруулһан байха юм.

Эдир түймэр сарагшадай дундаһаа Могойтын дунда һургуули эгээл олон очко абажа, командеараа түрүү һуурида гараба. Удаадахи һууринуудые районой пионернүүдэй байшангай, Хурамхаанай интернат һургуулиин һурагшад эзэлбэ. Хүмүүжүүлэгшэд Э. Будаева, Е. Дашиева, В. Бородина, С. Щукина гэгшэд һайн бэлэдхэлтэй ухибүүдые слёдто асараа гэжэ тэмдэглэгдээ һэн.

Г. БОРХОНОВ.

МАЙН 31-дэ 19 САГТА Х. НАМСАРАЕВАЙ НЭРЭМЖЭТЭ БУРЯАД ДРАМЫН АКАДЕМИЧЕСКЭ ТЕАТРТА бүхэроссиин конкурсуудай, мүн Красноярскда, Омскдо үнгэргэгдэһэн эрдэм урам бэлигэй бүхэроссиин II ба III фестивальнуудай дипломант, 24-дэхи СПТУ-гай дуу, хатарай залуушуулай фольклорно «Наадан дээрээ» ансамблиин тоосоото концерт болохо.

Буряад арадай наадануудаа, оньһон үгэнүүд, таабаринууд, арадай урданай дуу, хатар, ёохор, мүнөөнэй композиторнуудай дуунууд программада оруулагданхай.

Ансамблиин хүтэлбэрилэгшэ — Д. Д. Базаров.

Театрай кассада билетүүд худалдагдана.

Хүнгэн атлетикэ

ҮНДЭР ҮРЭ ДҮНГҮҮД

Хүнгэн атлетикээр Узбегэй ССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Янгиабад хотодо болобо. «Юность» стадионой шанда хүртэхын түлөө республиканска мүрысөөндэ Буряадай АССР-эй «спортын хатанай» түлөөлэгшэд хабаадахадаа, хэдэн үндэр үрэ дүнгүүдые харуулба.

«Трудовые резервы» бүлгэмэй инструктор, спортын мастерта кандидат Вера Чистякова 100 метрэй зайе 11,7 секунда соо гаталжа, илалта түйлаба. Багшанарай институдай студентка Татьяна Насонова 0,2 секундаар тэрээндэ гээгдэжэ, мүнгэн медаляар шагнагдаа.

Улаан-Үдын 1-дэхи СПТУ-гай тренер, спортын мастер Татьяна Виноградова 16 метр 78 сантиметрэй ядро түлхижэ, илалта түйлаба, 44 метр 44 сантиметртэ диск шэдэжэ, гурбадахи һуурида гараба. «Трудовые резервы» бүлгэмэй Олимпиадада бэлэдхэлэй түбэй тамирша Владимир Муравьевскэй 7 метр 13 сантиметр үсэржэ, алтан медаль шагнагдаа.

Буряадай багшанарай институдай студент Владимир Суровцев 7 метр 31 сантиметртэ утые харайжа, түрүү һуури эзэлээ. Гурбан алхасаар харайхадаа, 15 метр 0,8 сантиметр үрэ дүн туйлажа, утые харайлтаар спортын мастерта кандидадай нормативые дүүргэбэ.

Б. МИРОМАНОВ.

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ, ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-63-86; 2-64-36; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—35-6-99, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана в республиканской типографии Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45. Н-03512. Заказ № 121.